

Pengevirke

Tidsskrift for ny bankkultur Nr. 4 | 2020

Tema: **Hvordan vil vi bo?**

Byøkologi • Fellesskap • Mangfold

 Cultura
Bank

Hvordan vil vi bo?

 JANNIKE ØSTERVOLD

Bolig er et tema som angår oss alle. Dagens boligmarked med til dels avskrekkende høye priser, både på leie- og eie-markedet, gjør at motivasjonen for å velge mindre kostbare løsninger, enten ved å gå ned i boligstandard eller ved å velge løsninger der du kan dele kostnadene med andre og får sosialt fellesskap som bonus, blir stadig mer aktuelle. Generasjonskollektivet i Horten, Fargemarka i Trondheim og Ormsundveien økogrend er eksempler på dette.

I tillegg til de økonomiske og sosiale aspektene kommer også miljøhensyn. Enten man bygger nytt, som Al Coulsens lavenergihus, eller setter solceller på taket på en 240 år gammel låve, så er det skritt i riktig retning. Heldigvis er det mange, både blant enkeltpersoner og borettslag, som finner løsninger for å oppgradere boligene sine til høyere miljøstandard, og vi minner om muligheten for å søke lån i Cultura Bank til slike prosjekter. NBBL har

bidratt med en artikkel om bærekraft i borettslag og med eksempler på hva som kan gjøres av gode miljøtiltak.

Hva vi skal ha inne i boligen er også viktig – og Alicja og Vasile har satset på å innrede både sin egen og andres boliger med mest mulig gjenbruk av materialer, møbler og gjenstander.

Byggmester Piet Jensen er i sin artikkel opptatt av hvordan ulike byggemetoder virker inn på innklimaet i en bolig, mens arkitekt Espen Tharaldsen forteller om sitt skoleprosjekt i Kina og hvordan utformingen er tilpasset både landskapets former og elevenes mangfoldige behov.

Til slutt minner vi om muligheten for å opprette en julegaveinnsamling på CulturaFlokk til en organisasjon du vil støtte.

Vi i Pengevirke takker for at du har fulgt oss i år, og gleder oss til å bringe deg nye og spennende innslag i året som kommer.

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre transparens – det vil si at innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egennytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura Bank har en balanse på ca. 1,2 milliard kroner. Det er 16 medarbeidere (ca. 15 årsverk) på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet. Cultura Bank er medlem av Global Alliance for Banking on Values.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass, N-0130 Oslo
Besøksadresse: Holbergs gate 1, 0166 Oslo
Tlf. +47 22 99 51 99, cultura@cultura.no, www.cultura.no

PENGEVIRKE 4/2020

ISSN 1399-7734/

Online: ISSN 1901-2020

Utgis av

Cultura Bank
www.cultura.no

Redaksjon

Arne Øgaard (redaktør), aroegaa@online.no
Jannike Østervold, jannikeo@cultura.no

Layout

ActVisual, www.actvisual.dk

Opplag

3 800

Bladet utgis 4 ganger i året.
Neste gang mars 2021.

Frist

Bidrag til neste utgave kan sendes til
Pengevirke senest 20. januar 2021

Tema neste nummer

Nok er nok – om forbruk og livskvalitet

Trykk

Papirutgaven av Pengevirke produseres av Døving AS på svanemerket trykkeri i Norge. Papiret er godkjent for Svanemerket, EU-Ecolabel og det er både FSC-sertifisert og PEFC-sertifisert samt ISO14001. Trykkes i LED/UV-teknologi som er bedre for miljøet og er energibesparende.

Forside

Fargemarka tar opp kampen mot boligspekulasjon – bokstavelig talt! Foto: Åsgeir Arnesson Rise. Se også artikkel på s. 6.

Holdninger og synspunkter som kommer til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg er forfatterne selv ansvarlige for. De er dermed ikke nødvendigvis uttrykk for redaksjonens synspunkter.

Bidrag til Pengevirke honoreres normalt ikke.

Abonnement på Pengevirke

Pengevirke finnes både på papir og i elektronisk utgave. Bestill Pengevirke i elektronisk versjon på www.cultura.no/pengevirke/abonnement.

For bestilling eller avbestilling av papirutgaven, send e-post til cultura@cultura.no.

Frivillig abonnementsavgift kan innbetales til konto 1254.01.00177 eller med VIPPS til #531405 (Pengevirke).

Innhold

En boform for fremtiden	4
Fargemarka	6
Rimelige byøkologiske boliger i hovedstaden	8
Har dagens byggemåte gått ut på dato?	10
Gjennomført trehus	12
Solcelleanlegg på Ruud gård Ro	13
Smånytt	14
En kunstner i landskapet	16
Bærekraft fra kjeller til loft	18
Nytt fra Cultura Bank	20
Steinerskoler og mangfold i arkitekturen	26
Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar: Paul Raskin	28
Aktuelle bøker	30
Kommentar: Markedets makt over boligen	34
Cultura sparebanks kapitaleiere	35

Sommerkveld med pizza i hagen.

17. mai feiring på balkongen.

En boform for fremtiden

✍ IDA RUMP, BEBOER I GENERASJONSKOLLEKTIVET 📷 GENERASJONSKOLLEKTIVET

BÆREKRAFTIG FRIHET

I flere år har Ida Rump (57) og kjæresten hennes Volkmar Richter (58) hatt en drøm om å bo i kollektiv. Jannicke Langslet Kaardahl (48) har gått med den samme drømmen. I 2020 realiserte de drømmen ved å flytte inn i en gammel villa med stor hage i Horten. Senere kom Ahmad Rezaey (18) til. Kollektivet består nå av fire voksne og ett barn, Jannickes datter Gro Amalie (8). Det er åpent for flere. Huset har seks soverom, to stuer og en stor hage med plass til grønnsaker, høner og kaniner.

Vi ønsker å bo i kollektiv fordi vi har tro på alle de positive godene som følger med et sosialt og forpliktende fellesskap. Vi gleder oss til våre felles middager og ønsker å skape et hjem der vi har veiledende verdier og avtaler fremfor lister med regler.

Ida og Jannicke fremhever tre hovedfordeler med å bo kollektivt:

TRE HOVEDFORDELER VED Å BO KOLLEKTIVT:

1. Sosialt
2. Økonomisk
3. Bærekraftig

Ved å bo kollektivt kutter vi i våre utgifter, og dermed får vi større frihet til å ta andre valg, for eksempel ikke jobbe full stilling, lese mer, dra på turer, jobbe i hagen etc. Vi har kjøkkenhage, høner, kaniner og bier. Vi komposterer selv kjøkkenavfall. Ved å være flere om fellesrommene sparer vi utgifter til oppvarming og reduserer vårt CO₂-avtrykk.

Vi fokuserer aktivt på hvordan vi kan kommunisere best mulig, og hvordan vi kan ta beslutninger hvor alle opplever at de blir hørt og lyttet til. På den måten forsterker vi vår sosiale bærekraft. Dette kan igjen føre til at vi som fellesskap står sterkere. For eksempel opplevde vi alle fellesskapet som en stor støtte under corona-lockdown i mars i år. Vårt fellesskap styrker oss sosialt, økonomisk og bærekraftig. Sammen er vi sterke!

SLIK LYKKES VI

Det er to sentrale element i Generasjonskollektivet. Det ene er at vi har felles middager. Å samles rundt et måltid har en større funksjon enn bare det å bli mett. Det fungerer som et sosialt anker, hvor man snakker sammen og

skaper kontakt gjennom å dele av våre hverdagsliv. Her skapes gode relasjoner og grunnlaget for god kommunikasjon.

Det andre sentrale elementet er at alle setter av tid til samtaler. Det er viktig for å finne gode løsninger for fellesskapet. Her tar vi opp praktiske oppgaver, for eksempel vasking og matlaging. Vi har også et møte i uka som vi kaller «community care», her kan vi for eksempel meditere, synge, spille et spill, fortelle om hvor vi selv er i livet og om hva vi verdsetter med hverandre.

For oss er disse to elementene en del av grunnmuren i kollektivet. Vi setter alle av tid til hverandre og vårt fellesskap. I et samfunn som ellers preges av mangel på tid, tror vi at å prioritere tid til fellesskapet er vår nøkkel til suksess.

«Vi skaper vår egen alternative familie, inspirert av fortidens generasjonsboliger. Å være en del av et fellesskap i ulike aldre gjør oss sterkere og mer bærekraftige. Dette er en vei til fellesskap. Vi ønsker å inspirere andre til å finne sine egne måter å oppleve fellesskap på», sier Jannicke Langslet Kaardahl. 🔥

generasjonskollektivet.com

[@generasjonskollektivet](https://www.instagram.com/generasjonskollektivet)

✳ Ida Rump er kunde i Cultura Bank

Ida (57)**Hvorfor valgte du å flytte i kollektiv?**

Min kjæreste reiser mye. Når han er borte, har jeg savnet at det var noen hjemme om ettermiddagen eller kvelden. Det gjør meg godt å ha flere rundt meg.

Hva er det beste med å bo i kollektiv?

Jeg lærer noe hver dag. Jeg får inspirasjon av å være sammen med de andre.

Hva er de største utfordringene med å bo i kollektiv?

Konflikter som kommer opp. Det er en del av det å bo sammen. Det hjelper, slik jeg ser det, at vi har mye erfaring med oss inn i fellesskapet. Jannicke har mye erfaring med personlig utvikling, og Volkmar og jeg har bakgrunn i bl.a. Kontaktskapende Kommunikasjon/Ikke-voldskommunikasjon. Konfliktene vi har hatt til nå har hjulpet oss til å bli bedre kjent med hverandre og oss selv.

Jannicke (48)**Hvorfor valgte du å flytte i kollektiv?**

Jeg har drømt om dette i mange år. Jeg ønsker å skape en slags alternativ familie der vi deler gleder og utfordringer. Jeg tenker også på datteren min og ordtakket: «It takes a village to raise a child.»

Hva er det beste med å bo i kollektiv?

Fellesskapet. Jeg liker å høre at det er noen i huset, at noen er hjemme. At vi treffer beslutninger i lag gjør hverdagen lettere. Når vi deler på oppgavene knyttet til hjemmet, tar vi hensyn til hva hver enkelt av oss har lyst til eller er villig til.

Hva er de største utfordringene med å bo i kollektiv?

Å bli kjent med hverandre. Vi må sette av tid til å bli kjent. Det er en spennende prosess, men det krever også energi.

Volkmar (58)**Hvorfor valgte du å flytte i kollektiv?**

Jeg opplever det som svært tilfredsstillende å bo sammen med flere mennesker. Det gir meg også glede å bo sammen med barn. Vi er sosiale vesener.

Hva er det beste med å bo i kollektiv?

1. At det er flere mennesker å snakke med og være sammen med.
2. Å få støtte når jeg strever med utfordringer utenfor kollektivet.
3. At min kapasitet (viten, erfaring, ferdigheter) kan støtte de andre i kollektivet, og de andre kan støtte meg. I fellesskapet blir vi mer enn det vi er hver for oss.

Hva er de største utfordringene med å bo i kollektiv?

Det mest utfordrende er å stå i en interessekonflikt og oppdage at det er vanskelig for meg å forbinde meg med den andre partens behov. Da blir det utfordrende å medfølelse (empatisk) forstå den andre fullt ut.

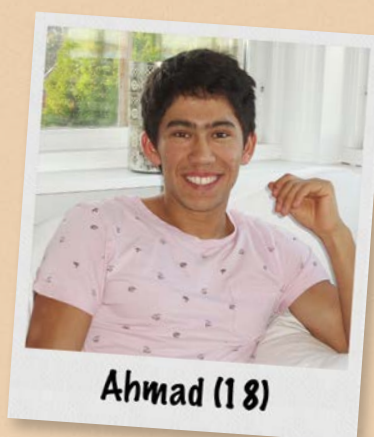
Gro Amalie (8)

Det beste med å bo i kollektiv er at det er flere å leke med.

Det er gøy å hoppe i trampoline med Volkmar.

Det er kjekt å gjøre triks med den store lekeballen som jeg kaller Buss sammen med Ida. Og jeg liker å lekesloss med Ahmad.

Det jeg liker minst er at jeg må rydde rommet mitt. Men det måtte jeg jo egentlig også før!

Ahmad (18)

Det er sosialt å bo i lag. Man lærer mange ting av hverandre. Jeg lærer av de andre nasjonalitetene her. Jeg liker å få og ta ansvar og lære meg å lage mat for eksempel.

Fellesskap er viktig. Det er deilig å ha noen å være sammen med når jeg er hjemme. Jeg har mer energi om ettermiddagen enn jeg hadde da jeg kom hjem til meg selv alene.

Fargemarka

✍ KAJA COLIN BORGENSEN BOJER OG MIA HELENE ENGESKAUG, FARGEMARKA BOLIGPROSJEKT 📷 ÅSGEIR ARNESSON RISE

Det snakkes mye om bærekraftig boligpolitikk, den tredje boligsektor og grønn menneskerettet byutvikling. Vi vil faktisk gjøre det!

*'Det fins flere hundre tusen hus i landet
Med flere millioner rom i alt
Fra SAS-hotellet til båthus ned
ved vannet
Så det kan ikke være urimelig galt
Å be om ett eneste rom vi kan ha
for oss sjøl'*

Sangen av Tramteatret runger fra høytaleren mens en gruppe mennesker står utenfor Rådhuset i Trondheim og synger med. Ikledd fargerike papphus roper de: «Lenge leve Østmarka!» Og «Lei av å bli planlagt – vi vil planlegge!»

Siden november 2019 har 'Fargemarka' jobbet på spreng – initiativet handler om å gi 48 kommunalt eide boenheter som har stått tomme over lenger tid, et nytt liv som bærekraftig boligprosjekt.

De tidligere sykehusboligene ligger på Østmarka i Trondheim og er omgitt av et grønt og frodig uteområde, hvor beboerne hadde et sammensveiset sosialt fellesskap i en årrekke. Slik kan det bli igjen.

FELLESLØSNINGER OG DELEØKONOMI

Fargemarka ønsker å verne om disse sosiale verdiene så vel som boligmassen, og skape et demokratisk omsorgsfellesskap basert på innbyggerinvolvering og dugnadsånd. Vi har og en sirkulærøkonomisk tilnærming med lokal matproduksjon, kulturtilbud og andre grasrotinitiativer - det handler om å gi tilbake til lokalsamfunnet med fellesløsninger og deleøkonomi.

For å få argumentert for prosjektet har vi lenge spekulert på samfunnets store regnestykker. Hva koster det oss som samfunn at mennesker lever i ensomhet og isolasjon? Fargemarka har et ønske om å gå til roten av en del problemer og bidra til å motvirke

Kaja Colin Bojer. Foto: privat

Mia Helene Engeskaug.
Foto: Oda Balke Fjellang

Fra Fargemarkas julemarked hvor vi solgte kaker, buttons, o.l., og hadde flammeshow ute – med konsert og filmvisning av boligdokumentaren 'Push' inne.

klimaødeleggelse og sosial kollaps, som begge deler har store samfunnsmessige kostnader, men som sjelden ender opp i regnestykkene til kommuner eller bedrifter når man skal avgjøre hvilke prosjekter som er lønnsomme.

Det er en myte at det er dyrt med bærekraftig byutvikling, men det er også feil å tro at man kan drive med boligpolitikk uten å bruke penger på det. Fargemarka er kun en liten del av det som bør bli en større boligpolitisk omveltning.

Måten vi tenker omkring bolig og boligfinansiering i dag er uforsvarlig og kortsynt. Mange holdes utenfor markedet av skyhøye gjeldsmurer, det trengs nye løsninger i byene våre, men den politiske viljen synes fraværende. Samtidig sponses boligeiere med 100 millioner gjennom skattefritak på bolig. Trondheim kommune har dessuten tapt 52 millioner på at kommunalt eide hus står tomme.

Over hele verden ser man at enorme ressurser går tapt ved å tenke 'økonomisk'. Finansspekulasjon har tatt over boligpolitikken og presset opp tomteprisene slik at boligsosiale og klimavennlige tiltak for god byutvikling er vanskelige å finansiere. Slik vil det fortsette å være så lenge man lar høyest mulig profitt på kort tid legge premisse-
ne for byutvikling. Finansspekulasjoner er en form for utvinningsindustri, som presser verdi ut av byene våre heller enn å tilføre. Og høye tomtepriser med mål om utvinning av kapital fører til grove brudd på menneskerettighetene, ødeleggelser av bomiljøer og av boligmasse.

Vi må tenke annerledes, våge å utfordre grunnlogikken bak dagens økonomiske selvfølgheter. Det handler på mange måter om å snu problemet om "allmenningens tragedie" på hodet. Slik Garrett Hardin formulerte det går problemet ut på at i felles eie vil en ressurs ødelegges når hver enkelt vil ha som mål å skaffe mest mulig ressurser til seg selv, heller enn å forvalte ressursene på sikt. At boliger er en begrenset ressurs, som best distribueres ved at de eies av noen få, som omdistribuerer dem. Det eneste problemet er at dette simpelt-
hen ikke stemmer, og her er bolig et godt eksempel. Det kan nemlig bevises at allment eie kan forvalte ressurser på en effektiv og bærekraftig måte. Elinor Ostrom vant Nobelsprisen i økonomi

*Fargemarka tar opp kampen mot boligspekulasjon – bokstavelig talt!
Foto: Åsgeir Arnesson Rise*

ved å ta knekken på myten om allmenningens tragedie. Likevel styrer denne myten hvordan politikken drives. Boligene er ikke til for økonomiens skyld, men for vår skyld, og økonomien bør også være til for oss.

MINDRE PENGER – MER DUGNAD OG SOSIAL BÆREKRAFT

Vi må gi rom for andre fortellinger, la snakket om bærekraft og beboermedvirkning bli mer enn tørt, teoretisk prat.

Vi starter med spørsmålet: Hva kan gjøres uten penger? Betaler man lav leie har man tid til å gjøre nyttige ting gratis for fellesskapet. Det er dette Fargemarka har overlevd på. Dugnaden, som blir mulig ved billig leie, er også det som gir mulighet for å holde leia nede. Ved å drifte på dugnad skaper man også sosial bærekraft og samhold gjennom å kjenne naboer, være involvert i hverandres liv, ikke jobbe seg i hjel for å betjene et boliglån, men forvalte felles ressurser og ta vare på hverandre.

For det ensprete fokuset på eierlinja (og arbeidslinja som fundament for å være en fullverdig samfunnsnyter) fungerer dårlig i et samfunn med økt midlertidighet og mindre stabilitet – og det er heller ikke fruktbart eller bærekraftig!

Derfor har vi ikke annet valg enn å slutte å prate og begynne å handle – for vi har ingen tid å miste!

fargemarka.no

En faktisk medvirkningsprosess: Under julemarkedet/aksjonen la vi til rette for at naboer skulle kunne komme med forslag om hva 'Fargemarka kan brukes til' som faktisk blir lyttet til og implementert.

Rimelige byøkologiske boliger i hovedstaden

✍ ANNE-RITA ANDAL 📷 ORMSUNDVEIEN ØKOGREND

Siden 2007 har en liten beboerforening ved Ormøya i Oslo utviklet et byøkologisk pilotprosjekt i samarbeid med Oslo kommune. Foreningen holder til i en gammel sveitservilla, som hadde stått til nedfalls før beboerne startet prosjektet og inngikk avtale med Oslo kommune.

BYØKOLOGISK PILOTPROSJEKT

Etter politisk behandling ble det slått fast at boligprosjektet Ormsundveien 14 skulle være et forsøksprosjekt på bruker-medvirkning, byøkologisk rehabilitering og byøkologiske boformer. Beboerforeningen inngikk en langsiktig leiekontrakt med kommunen, og det ble gjort unntak fra markedsleie. Beboernes oppgave var å bidra i rehabiliteringsprosessen, samt å spre kunnskap som kommunal og nasjonal læringsarena for byøkologi.

Prosjektet har utviklet seg gradvis. De første årene fungerte huset som et kollektiv, men slitasjen på huset og på fellesskapet ble for stor, og gradvis endret beboermassen og boformene seg i retning av mer stabile boforhold og mer privatliv enn da prosjektet startet, og 18 beboere delte kjøkken og bad.

I dag har alle beboerne egne leiligheter med kjøkken og toalett, men deler vaskerom, bad og verksted. Huset er i dag bebodd av familier med barn i skolealder.

Hagen er også et felles prosjekt der beboerne bruker mye tid. Grønnsakshagen er bygd opp etter økologiske prinsipper, og de gamle frukttrærne gir fremdeles store avlinger. Eplene presses i en mekanisk fruktpresse og gir noen hundre liter råsaft hver høst. I hagen finnes også hønsegård og en liten bigård. Hvert år arrangerer beboerforeningen åpne dager der nysgjerrige kan komme og besøke hønsegården, lære om ville vekster og presse epler.

Siden oppstart har beboerne jobbet for alternative boligløsninger. I dag har vi en markedsstyrt boligpolitikk der inngangsbilletten til egen bolig stadig blir dyrere, spesielt i de store byene som Oslo. Samtidig har vi et dårlig fungerende leiemarked der folk bor med kortsiktige leiekontrakter, lav standard og en svært begrenset mulighet til å gjøre boligen til et hjem. I Ormsundveien har beboerne langsiktige leiekontrakter, som betyr at de kan bo i huset så lenge de ønsker. I

kombinasjon med at prosjektet har en sterk medvirkningsprofil, fører dette til at beboerne har en sterk eierskapsfølelse til huset. Da blir det også naturlig å investere egen tid og penger på å pusse opp og selv bestemme hvordan boligen skal se ut.

NESTE SKRITT – UTVIDELSE TIL ØKOGREND

De første årene ble prosjektet av mange oppfattet som smalt og alternativt. Delingsfunksjoner, miljøvennlig rehabilitering og en enklere standard har ikke stått høyt på ønskelista til Oslos befolkning, men de senere årene har disse prinsippene

Denne villaen har stått tom siden 2008, og Ormsundveien Økogrend har planer om å rehabilitere villaen med tradisjonelle og miljøvennlige metoder

blitt mer vanlige, og interessen rundt alternative og bærekraftige boformer har økt betraktelig. Siden det byøkologiske pilotprosjektet har adresse i et område der Oslo kommune eier flere gamle trebygninger som står tomme, ble det naturlig for beboerforeningen å undersøke mulighetene for å utvikle prosjektet. Ideen om Ormsundveien Økogrend ble skapt i 2012, og med økonomisk støtte fra Husbanken utviklet beboerne en mulighetsstudie for området sammen med arkitektkontoret Fragment. Resultatet ble en omfattende rapport som skisserer en økogrend med plass til opp mot 40 leiligheter. Alle leilighetene skal være frittstående og med en enkel standard, men det legges også opp til delingsfunksjoner, som felles storkjøkken, gjesteleilighet, kontorer og arbeidsrom, bibliotek, vaskerom, sauna og et lite matutsalg.

Grenda skal være et sted der folk med ulik bakgrunn og ulikt utgangspunkt kan bo sammen. For å oppnå likeverdighet, skal alle som bor i grenda skal ha langsiktige leiekontrakter. Da unngår man et hierarki der noen eier og andre leier. Medvirkning og beboerdemokrati ivaretas gjennom beboerforeningen, der alle beboerne automatisk blir medlem. Husene skal rehabiliteres etter miljøvennlige prinsipper, og beboerne skal selv delta i rehabiliteringen, for å holde kostnadene nede.

Fellesmiddag i hagen etter dugnad. Drivhuset i bakgrunnen har beboerne bygd av gamle vinduer

FRA UTENFORSKAP TIL SOSIALT BÆREKRAFTIG FELLESKAP

Ormsundveien Økogrends grunnverdier er byøkologi og bærekraft. I dag er bærekraftbegrepet blitt et moteord, som har mistet mye av sin betydning. Grenda definerer begrepet ut ifra Brundtland-kommisjonens tre prinsipper om økonomisk, sosial og økologisk bærekraft. Den økonomiske bærekraften oppnås gjennom en enkel boligstandard og ved at beboerne selv rehabiliterer huset. Økologisk bærekraft oppnås ved bruk av byøkologiske prinsipper. Bygninger og uteområder rehabiliteres med bruk av naturlige materialer, naturlig overvannshåndtering, økologisk hagebruk og stor grad av gjenbruk. De gamle vinduene rehabiliteres gradvis heller enn å byttes ut, og gammelt trevirke blir plukket ned, restaurert og brukt på nytt andre steder i huset. Etasjeskillene i det eksisterende boligprosjektet er isolerte med hamp, og veggene males med linoljemaling.

Den sosiale bærekraften er vel så viktig. Sosial bærekraft er et kvalitetsstempel, som ofte settes på bolig- og byutviklingsprosjekter rettet mot et markedssegment som ekskluderer svakere grupper, men Ormsundveien Økogrend mener at den sosiale bærekraften skal forstås snevrere enn begrepsbruken som er vanlig i dag. Vi vil oppnå sosial bærekraft ved at ulike grupper som lever i utenforskap skal få mulighet til å bo i grenda. Derfor har Ormsundveien Økogrend vedtektsfestet at en andel beboere skal være økonomisk vanskeligstilte. Dette skal oppnås gjennom samarbeid med organisasjonene UngNorge, som bistår ungdom og unge voksne i barnevernet, og Wayback – livet etter soning. Dessuten vil kommunen få tilbud om å disponere leiligheter i grenda, for eksempel til barnefamilier med fattigdomsutfordringer.

Den sosiale bærekraften vil også styrkes gjennom fellesskapet som etableres i grenda i form av et sterkt beboerdemokrati og gode fellesarealer.

LANGSIKTIGE LEIEKONTRAKTER TIL GJENGJELD FOR EGENINNSATS

Oslo kommune har vedtatt en strategi for ikke-kommersielle boliger – Nye veier til egen bolig. I strategien har kommunen skissert en modell der leieboere kan få langsiktige leiekontrakter gjennom å bidra med egeninnsats, og Ormsundveien Økogrend passer som hånd i hanske inn i denne modellen. Byrådet har også vedtatt at området Ormsund skal utvikles etter byøkologiske prinsipper, med selvbygging og kollektive boformer, så det meste ligger til rette for at grenda kan realiseres i løpet av de nærmeste årene, så lenge den politiske viljen er til stede.

Beboerforeningen har vært Cultura-kunde siden prosjektet startet. Foreningen hadde en enkel økonomi uten særlig behov for banktjenester, men det var viktig for beboerne å ha en bank tuftet på bærekraft-prinsipper og med en høy etisk bevissthet. Da boligstiftelsen ble etablert i 2018, ble startkapitalen samlet inn med hjelp fra CulturaFlokk, og tidligere banksjef Lars Hektoen er også styremedlem i boligstiftelsen. Les mer på ormsundveien.no eller finn oss på sosiale medier.

✱ Ormsund Byøkologiske Buforening er kunde i Cultura Bank

Har dagens byggemåte gått ut på dato?

✍️ PIET JENSEN

Som følge av en byggeforskrift som på miljøsidens hovedsakelig fokuserer på å spare energi, har vi fått velisolerte og tette ytterkonstruksjoner, som blir fremstilt etter pre-aksepterte løsninger med isolering av mineralull.

DAGENS BYGGEMÅTE

Mineralullen må sikres mot uønsket fuktvandring for å bevare isoleringsevnen og unngå råte. Konstruksjonene forsegles derfor innvendig med en fuktsperre av plast, som tapes i alle overganger for å være fullkommen tett. For å kunne kontrollere at tettheten innfrir kravene, blir huset trykktestet kanskje flere ganger i løpet av byggeprosessen.

I dette tette bomiljøet er det nødvendig å ha kontroll på at fukt og urenheter fjernes og frisk luft blir tilført boligen, hvilket løses ved installeringen av et omfattende, mekanisk ventilasjonssystem med varmegjenvinning.

Oppvarmingen er som regel basert på elektrisitet, som panelovner, eller den for tiden så populære varmepumpen med aggregat på utsiden og en vifte inne.

Inneklimaet er helt prisgitt dette opplegget, og for at det skal fungere optimalt må det samkjøres. Styringssystemene og andre tekniske installasjoner som lys, alarmer, internett m.m. samles derfor i et teknisk rom, hvorfra det kan overvåkes automatisk eller digitalt.

Resultatet er et såkalt smarthus, hvor alle funksjoner kan og må kontrolleres ned til minste detalj døgnet rundt.

En teknologisk nyvinning, som kanskje også vil føre til reduserte bo-utgifter

ter – hvis vi da ser bort fra anskaffelses- og installasjonsomkostningene, daglig drift og vedlikehold, samt forbruket av elektrisitet – og forutsatt at eieren behersker teknologien...

For utfordringen ved smarte, teknologiske løsninger er som regel ikke teknologien, men brukeren.

Og ettersom husene skal bebos av folk flest, som skal stå for den daglige driften, må dette ikke være for komplisert.

Blir det det, gjør mange kort prosess; stenger av systemet og åpner isteden vinduene for å lufte.

SYKE HUS-SYNDROMET

Som bygningsbiolog* opplever jeg flere tilfeller av dette scenarioet, samtidig som jeg oftere og oftere blir konfrontert med syke hus-syndromet i moderne, norske hjem.

Halmbygg og leirpuss er ingen hindring for normal montering av innredning.

Mange gir uttrykk for at de er plaget av dårlig inneklima og redusert trivsel i boligene sine.

Klagene går ut på sus, dur og trekk fra ventilasjonsanlegget og varmepumpa.

Innetemperaturer på over 25° – også i soverommene – som fører til tørr luft, statisk elektrisitet og svevestøv, hvilket kan gi hudirritasjoner, sviende øyne, trøtthet og uttørrede slimhinner m.m. Dette forårsaker igjen at alt støvet og mikroorganismer ryker rett ned i lungene, med hoste og infeksjoner eller allergier til følge.

I dag finnes nesten ikke en husstand uten en eller annen form av overfølsomhet blant beboerne.

Og utviklinga stopper ikke der: Fra dagens *passivhus-standard* med ekstra isolering for å redusere energibehovet, skal vi innen få år over på *null-energistandard*, hvor huset ikke må forbruke

Innvendig avsluttes med leirmørtel pusset direkte på halmen og fargelagt med leirmaling.

mer energi enn det tilføres. Og neste trinn blir *plusshuset*, som skal kunne gå med overskuddsenergi.

Ettersom ingen av disse effektiviseringer er gjennomprøvd, aner man heller ikke deres innvirkning på inneklimaet, men når det allerede med de nåværende forskrifter oppstår problemer, burde dette utløse føre-var-prinsippet.

For hva er vitsen med moderne boligstandard og energisparende teknologi, hvis den går på bekostningen av et godt inneklima og helsefremmende bokvalitet?

Hvorfor fokuserer dagens byggemåte så ensidig på isolering med mineralull og diffusjonstette ytterkonstruksjoner, hvis det samme resultatet, men med bedre inneklima, naturlig kan oppnås med organisk isolering og diffusjonsåpne konstruksjoner?

ORGANISK ISOLERING

For organisk isolering, i form av resirkulerte aviser, tre, lin- og hampfiber eller halm, med tilsvarende isolasjonsverdi som mineralull, har mye større kapasitet til å håndtere fukten. Dermed trengs ikke den innvendige dampstette plastduken, og det kan bygges diffusjonsåpent, - populært uttrykt som *pustende hus*.

Overflødig blir også det omfattende ventilasjonsanlegget med varmegjenvinning, hvis det isteden tilrettelegges for behovsstyrt, naturlig ventilasjon,

samtidig som det satses mer på hygroskopiske materialer, som kan ta opp luftfuktigheten, f.eks. tre, gips eller leire – også på badet.

Basert på varmekilden på skorstein og vedfyring, oppnår man i fyringssesongen tilstrekkelig luftfornyelse i huset. Gjennom den termiske oppdriften i pipa skapes et undertrykk i huset, som sikrer grunnventilasjonen gjennom ytterkonstruksjonen.

Spalteventiler i vinduene og veggventiler øker kapasiteten, som også kan suppleres med lufting gjennom vinduer og dører i den varme årstid.

DIFFUSJONSÅPENT ALTERNATIV

At dette fungerer i praksis viser bl.a. over 80 halmhus, som har blitt oppført i Norge de siste 25 årene. Husene er bygget med diffusjonsåpne halmvegger med puss på begge sider.

De er uten den innvendige dampspærren av plast, har ikke installert balansert ventilasjon eller varmepumpe, men er utstyrt med skorstein og vedfyring.

De solide veggene virker støydempende, er lune om vinteren og sval om sommeren. Inneklimaet er preget av stillhet og en behagelig atmosfære, som er blitt det bærekraftige byggeris adelsmerke.

Med dagens økende fokus på miljøvennlige løsninger og gjenvinning av avfall undres jeg over at det fortsatt er

lov å anvende mineralull, som ikke kan gjenvinnes, men ender opp på deponi.

Samtidig som bruken av plastprodukter i byggeindustrien burde begrenses for ikke å bidra til den mye omdiskuterte plastforsøplinga av havet.

Ettersom byggeforskriftene er tuftet på bruken av nettopp disse to materialer og diffusjonstette konstruksjoner, burde det kanskje være på høy tid med en revisjon for å gi rom for bærekraftige alternativer, som både kan være billigere og mer miljø- og gjenbruksvennlige, uten at dette innebærer en forringelse av byggestandarden – snarere tvert imot.

«Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen...» (Grunnloven § 112).

**) Bygningsbiologens oppgave er å fremme et godt bomiljø, samt et sunt inneklima, hvor trivsel og god helse går hånd i hånd.*

Artikkelen er tidligere publisert i fagbladet Byggmesteren.as

Les mer om Piet Jensen, hans ideer og prosjekter på www.pandabygg.no

Halmelementer leveres som byggeklosser og samles enkelt ved hjelp av skruer og drill.

Piet Jensen

Gjennomført trehus

✍ STIAN TORSTENSON/ALAN COULSEN 📷 ALAN COULSEN

Lavenergihus på Nesoddtangen med spennende løsninger og flotte detaljer i tre. Huset er dekket med lerk på både utside og innside og er isolert med et tykt lag med trefiberisolasjon. Huset har også hybel for utleie.

Huseier Al Coulsen er selv møbelsnekker og har laget mye av innredningen i huset.

Fakta om huset

Arkitekt: Birger Lambertz Nilssen

Tekniske tegninger: Peter Manning, Ecoarc

Detaljer: Huset har ingen standardelementer, så godt som alt fra vinduer, metallarbeid og trapper er spesiallagd, noe som krevde stor innsats fra ingeniøren, Valerij Dolzikovs, i tillegg til huseier.

Materialer: Huset er av tre med tradisjonell "tre-skjelett" og trefiberisolasjon. Huset er dekket av 50mm tykke trefiberplater, noe som gir en total isolasjonstykkelse på 250mm i veggene og nærmere 400mm i taket.

Vinduer: Trelags vinduer, oljet på innsiden, malt utvendig

Innvendige overflater: Alt synlig tre, gulv, vegger, kjøkkeninnredning og møbler er i lerk. Hvite flater er gipsplater.

Utvendige overflater: Utvendig kledning i lerk. Tak med takpapp og sink.

Areal: ca. 210 m² (inkludert hybel/utleieleilighet på 25 m²)

✳ Prosjektet har fått Miljøboliglån i Cultura Bank

Solcelleanlegg på Ruud gård Ro

✍ URS GAMPER

600 m over havet, på taket av en 240 år gammel låve, har Anne og Urs Gamper installert solcelleanlegg, som gir strøm både til gårdsdriften og til privat bruk

Urs forteller: «Ruud gård Ro, som er en biologisk dynamisk drevet fjellgård, har i mange år hatt en syvseters elbil. Vi henter gjester og bruker bilen til innkjøp og småturer. I vår fikk vi tilbud fra vår energileverandør om å installere solceller på gården eller på privatbolig. Siden vi har gjestevirksomhet og stall med dyr på gården, var beslutningen enkel. Vi valgte et 10 Kw anlegg, som både leverer strøm til driften og privat. Her hvor vi driver, på 600 meters høyde over havet, kan vi om sommeren nyte opp til 14 timer i døgnet med sol.

Cultura Bank støttet oss med et lån, som gjorde det mulig å bygge anlegget. Målet vårt er å lagre strøm og å bygge ut det systemet vi har per i dag. Det er herlig å kunne tilby våre gjester med elbil en solopplading.»

✳ Ruud gård er kunde i Cultura Bank

Hva skal Pengevirke skrive om i 2021?

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

HVILKE TEMAER SYNES DU AT VI SKAL TA OPP I BLADET?

Pengevirke har som hovedtanke å bringe videre positive impulser, eksempler på mennesker og bedrifter som gir positive bidrag til samfunnet, miljømessig og sosialt, og hvordan virksomhetene klarer å kombinere det med økonomisk bærekraft. For det er ikke nok bare å være idealistisk og iderik og innsatsvillig, de økonomiske hjulene må også gå godt nok rundt til at bedriften kan overleve fra år til år.

Selv om bladet har «Penge» i navnet, er vi like mye opp-tatt av andre verdier – livskvalitet, naturens rikdommer, det verdifulle i at vi opprettholder produksjon av lokal, økologisk mat, at vi har et mangfoldig og fritt kulturliv. Vi vil være med på å arbeide for et samfunn der boligforhold og arbeidsliv er

organisert slik at alle mennesker har mulighet for å leve et verdig liv der de kan bidra etter evne, få dekket sine materielle behov og oppleve sosialt fellesskap. Et samfunn der vi har et lavere materielt forbruk og graden av gjenbruk av materialer er økt betraktelig.

Hjelp oss å spre kunnskap om de gode eksemplene – kanskje du kjenner noen som fortjener omtale i Pengevirke? Eller har du forslag til temaer som du ønsker at vi skal skrive mer om?

På forhånd takk for alle gode tips, som kan sendes til Jannike Østervold – joe@cultura.no

Smånytt

Klimanøytrale fair-trade håndklær

Eidsvoll helsekost Sundet er forhandler av verdens første biodynamiske, klimanøytrale og fairtrade-sertifiserte frottehåndklær, som er laget av SEKEM i Egypt. Bomullen dyrkes helt uten bruk av giftstoffer eller kjemikalier. Transport og bruk av strøm er klimanøytralisert gjennom SEKEMs komposteringsprogram – et unikt prosjekt som sluker farlig metangass og gjør slam og slaggstoffer fra Nilen om til fruktbar jord. 35 % av fortjenesten av salget går tilbake til SEKEM i Egypt for å støtte deres skoleprosjekt i ørkenen. Håndklærne kan kjøpes i butikken, eller kontakt butikken for å få dem tilsendt pr. post.

eidsvollhelsekost.no/handkler

TIPS OSS!

Vi vil gjerne ha tips om smånytt-saker til vårnummeret av Pengevirke. Gjerne saker som handler om gjenbruk, gode fellsskapsløsninger og bærekraftig forbruk.

Tips kan sendes til joe@cultura.no

Lystgården i Bergen

Lystgården er et drivhus for mat, kultur og samfunnsendring. Det som skjer i huset skapes av stiftelsen Lystgården, grasrotbevegelsen Bærekraftige liv og Bybonden i samarbeid med ulike fagmiljøer, frivillige og samarbeidspartnere innenfor det offentlige, sosialt entreprenørskaps bedrifter, næringslivet og fagmiljøer.

Med Lystgårdens fokus på mat fra jord til bord er Bybonden et av hovedprosjektene, sammen med prosjektet *Markedshager Bergen* (som skal skape flere profesjonelle grønnsaksdyrkere i Bergen) og *Sosial gastronomi* (som har som målsetting å bruke mat for å skape inkluderende fellesskap)

I tillegg har de kurs, konserter og andre arrangementer for å inspirere hverandre til handling rundt FNs bærekraftsmål.

lystgarden.no
[@lystgaarden](https://www.instagram.com/lystgaarden)

Foto: Hanne Cathrine Olsen

Bærekraftig butikk i Tønsberg

Hos «Bare vare» i Tønsberg kan du kjøpe emballasjefrie varer i løsevekt og kortreiste økologiske ferskvarer. Tanken bak å selge varer uten emballasje er både at det skal bli mindre plastavfall og at det blir mindre matsvinn når du kan kjøpe akkurat så mye eller lite du trenger av en vare. Butikken er Debiosertifisert. Du kan ha med deg egne glass, bokser eller tøyposer. Glass og tøyposer fås også kjøpt i butikken. Du finner butikken i Farmannsveien 6a, like ved togstasjonen i Tønsberg. Butikken ble startet av Jorun C. Bühler i 2019.

barevare.no

Foto: Charlotte Fagerlid

Miljøvennlig gaveinnpakning

Glanset julepapir kan ikke gjenvinnes til nytt papir og egner seg heller ikke til å brenne, da det inneholder miljøgifter. Velg heller avisapir eller gråpapir, som du dekorerer selv, eller kanskje du vil prøve den japanske teknikken «furoshiki», som er å pakke inn gaver i stoff. Innpakningen – et sjal, en duk eller et stykke stoff kjøpt spesielt til formålet – blir en del av gaven. Til å pakke inn en bok trenger du typisk et stoffstykke på 50 x 50 cm. Det finnes mange instruksjonsvideoer på Youtube – bare søk på «furoshiki».

Foto: Adobe Stock

Kutt klimautslipp med shoppestopp

Shoppestopp er en fin måte å kutte klimautslipp på, og Framtiden i våre hender har laget aksjonen Shoppestopp 2020. Pr. oktober 2020 deltok 7336 personer, som til sammen hadde spart 1013 tonn klimagassutslipp hittil i år. Reglene er enkle – du skal la være å kjøpe nye klær. Unntak er undertøy og sokker. Det er lov å bytte, leie eller få klær, og hvis det er krise er det lov å kjøpe brukt. Ta utfordringen og prøv med en periode med shoppestopp. Kanskje du kan få med deg noen venner på shoppestopp 2021? Framtiden i våre hender har gode tips: Få oversikt over hva du har i skapet og test nye kombinasjoner av klærne dine. Vask dem sjeldnere og mer skånsomt, så varer klærne lenger. Reparer og sy om når du kan. Arranger byttefest. framtiden.no/shoppestopp-2020.html

Foto: Adobe Stock

Nyhetsbrev om energi og klima

Energi og klima er Norsk klimastiftelses nettavis. På energiogklima.no finner du nyheter om energi og klima, foruten kommentarer og analyser av ulike sider av klimaspørsmålet. Her finnes mye informasjon for den som vil lese seg opp på klimaspørsmålet, blant annet kan lærere i videregående skole bestille gratis klassesett av magasinet 2°C, som gir elevene oppdatert kunnskap som er relevant for både naturfag og samfunnsfag.

Er du interessert i å følge med på nyheter om energi og klima, så kan du melde deg på gratis nyhetsbrev.

energiogklima.no/nyhetsbrev

Foto: Adobe Stock

En kunstner i landskapet

✍ ARNE ØGAARD OG KRISTEN RØNNEVIK

Grønn Hagepleie ved Kristen Rønnevik ute på oppdrag. Foto Nina Lill Veste

Hvordan erfare nye perspektiver og skape ny forståelse av landskapet hvor vi lever?

Kunstneren Kristen Rønnevik arbeider med å skape sosiale arenaer og møter mellom mennesker og bylandskap. Grunntanken er at naturen og dens økologi er læremesteren, men byen er både hage, lerret og scene der han utfolder sitt kunstneriske virke.

Hans mål er å erfare nye perspektiver, og han ønsker å være en helhjertet god og ansvarsfull venn med naturen og miljøet gjennom sin adferd i hverdagen.

Kristen Rønnevik er født og bor i Haugesund hvor han arbeider med performance, installasjon, tekst, stedsbestemt og prosjekt-orientert/relasjonell kunst. Arbeidsmetodene i hans kunstneriske virke er stedsbestemte, kontekstuelle, konseptuelt, tema- og idébaserte, og han visjon er: Miljøbevissthet i hånd og ånd.

Han viser i sine arbeider hvordan vi mennesker etterlater oss spor i naturen og i bymiljøet, og hvordan vi som samfunnsborgere kan ta et større ansvar og bli mer bevisste disse sporene og ta hensyn til en form for indre etikk og moral i vår adferd.

Han ønsker å stimulere til innsikt og kontakt mellom mennesker, lokal natur

og omgivelser. Deltagelse og dialog er et gjennomgående element i hans kunstnerskap. I de sosiale arenaene han skaper er målet å muliggjøre situasjoner der en sanselig og oppmerksom kontakt med omgivelsene kan oppstå. Ønsket er at flere skal bli mer fortrolige med de sosiale og fysiske omgivelsene og landskapet vi lever i, for dermed å skape økt forståelse, ydmykhet og aktsomhet.

Tankene og visjonene er globale, men de siste årene har hans arbeider i geografisk forstand vært lokale/regionale og kortreiste – ikke stort lenger enn sykkelavstand fra hans verksted.

Ordet miljø stammer fra fransk; milieu 'midte', av latin; medius 'midtre, mellomst', og fransk; lieu 'sted'. Tanken er at både hånd og ånd erfarer og erkjenner den midtre delen (hjemmet eller hjertet) som utgangspunktet, for deretter gradvis gjennom erkjennelse å utforske og utprøve områdene og omgivelsene utenfor den midtre delen.

GRØNN HAGEPLEIE

Det siste tiåret har Kristen Rønnevik jobbet både i tradisjonelle utstillings- og festivalsettinger og mer prosessorientert utenfor institusjonene, som i prosjektet Grønn Hagepleie, for å forsøke å bidra direkte til en dialog og tanker

rundt disse emnene i folks hverdagsliv. Grønn Hagepleie er et prosessorientert kunstprosjekt i form av en helt miljøvennlig hagepleievirksomhet som Kristen Rønnevik startet i 2012. Dette er en utvidet del av hans kunstpraksis, hvor han pleier, gir omsorg og vedlikeholder hager og borettslag i sitt nærområde i Haugesund.

Grønn Hagepleie opererer uten bruk av kunstgjødsel, sprøytemidler, eller fossilt brensel. Kristen bruker kun manuelt eller elektrisk hageutstyr, og han frakter utstyret og seg selv mellom de ulike hagene på en lastesykkel. En viktig del av prosjektet er å fortelle kundene om hagens kretsløp og hvordan de ulike vekstene påvirker hverandre. Kristen snakker også om hvordan vi sanser og erfarer hagen og finner glede og mening i den. Han hjelper kundene med å holde orden i hagen med vennlighet, og med bevissthet om miljøet og naturens kretsløp. Han har så langt hatt mer enn 50 ulike kunder, og han har jobbet både med private hager og næringseiendommer. 🌱

Se video fra performansen *Å være og å bedrive Grønn Hagepleie*:
vimeo.com/252490900

Forfatterens klimaaksjon:
bit.ly/35u1OZV

Et sanseverksted

Ut til kyst-tunet, Vibrandsøy – et sanseverksted, gir rom for fysisk aktivitet og naturopplevelse og stimulerer til fysisk aktivitet blant inaktive i et rolig bynært naturmiljø som er frakoblet støy.

Et sentralt moment er å skape og forvalte balanse i forhold til egen yteevne og å lytte til egen kapasitet. Dette vil

si å skape ro hos seg selv gjennom bruk av god pust, og selvregulering mellom aktivitet og hvile.

Fokus er å dyrke forståelse og glede over naturmangfoldet i felleskap, og å bidra til en helhetlig forvaltning og skjøtsel av det grønne og sosiale miljøet. Et annet hovedmål er å skape

et lavterskeltilbud som tilbyr grønne aktiviteter på Ut til kyst-tunet, Vibrandsøy. Gode voksenpersoner gir deltakerne tilkoblingen til seg selv, opplevelsen av å være betydningsfull og tid til samtale. Viktig er også ro og hvile, avstand til tidligere opplevelser, innflytelse over egne arbeidsoppgaver, ikke kjenne press, å bruke kroppen, mestring, felleskap, støtte og oppmuntring og å skape mening med sine egne hender.

AKTIVITETER:

- lære ulike pusteteknikker
- iaktta havet, bølger og dønninger
- bevege sin egen kropp med god tid og sin oppmerksomhet med tilstedeværelse og ro
- iaktta fuglelivet
- kutte gress med ljà og manuelle redskaper

Antall deltakere: 5 personer + en leder og en assistent

Deltakere i gruppen er fra et spredt mangfold av befolkningen. Dvs. flerkulturelle, eldre, unge, kvinner og menn, med ulik bakgrunn og erfaring.

Et uthus vender hjem

I 1860-årene sto et uthus på Utsira før det ble flyttet til Haugesund. Kristen Rønnevik har flyttet uthuset tilbake, hvor det får mulighet til å henvende seg til det offentlige fellesskapet på Utsira.

Del 1: Å erfare historie med hånden, i dialog med ånden – demontering av uthuset (april 2018, Haugesund)

Del 2: Monteringen av uthuset ble gjort av Kristen Rønnevik sammen med barn, ungdom og voksne på Utsira, som en workshop.

Uthuset er for øyas befolkning og de som besøker øya, og uthuset huser *Pleiestasjon for Hvite sykler uten grenser* – avd. Utsira.

Se video *Til fyret, Halvveis:*
vimeo.com/286946913

Bærekraft fra kjeller til loft

✍ CRISTIAN FREDRIK MATHISEN, DIREKTØR INNOVASJON OG KOMPETANSEUTVIKLING, NBBL

Noen har solcellepanel på taket som lager strøm til elbilene i garasjen. Andre har grønne tak med bikuber, og enkelte borettslag låner til og med ut gratis skiutstyr. Det er store klimavennlige ting på gang i norske borettslag og sameier.

Klima og miljø er på alles lepper, men mange vet ikke helt hvordan de skal finne frem i jungelen av smarte tiltak.

EN HUB MED SVAR DU HAR BEHOV FOR

De fleste av oss vil gjerne leve så miljøvennlig som mulig, men det er lett å nesten gi opp, for hva er rett å gjøre for klima, bomiljøet og lommeboka? Derfor tilbyr NBBL en HUB (www.nbbl.no/bbl-hub/) med artikler og prosjekter du kan

bli inspirert av hvis du vil gjøre en forskjell for miljø, mennesker og økonomi.

Her kan du lese om utlånsordningen BUA i borettslag som har gratis utlån av sports- og friluftsutstyr. Boligbyggelaget Usbl samarbeider med den ideelle organisasjonen BUA. Sammen har de planer om å etablere 100 BUA i borettslag de kommende årene, der borettslaget eller sameiets beboere kan dele sportsutstyr med hverandre på en enkel måte, via BUA's utlånsapp, uten å måtte betale for det.

SPORTSUTSTYR ER KLIMAVERSTING

Norge ligger i verdenstoppen i forbruk av sportsutstyr. Det er et stort paradoks når du skal bruke og nyte naturen, men det mange trolig ikke tenker på er at utstyret vi bruker til å nyte friluftslivet gjør dette til det tredje verste du kan drive med på fritiden med tanke på

miljøet. Vi kaller det «bærekraftsparadokset». Samtidig vet vi at Oslo topper barnefattigdomstatistikken. Andelen fattige barn er 17,8 prosent. Stiftelsen BUA gir alle en mulighet til å prøve ulike friluftaktiviteter uavhengig av økonomi. Usbl sin utlånsordning BUA for borettslag er en utvikling av stiftelsen BUA sin ideelle virksomhet i kommuner over hele landet. Klimagevinsten er at utstyr blir brukt flere ganger, og du slipper en bod full av utstyr barna har vokst ifra.

BUA er blitt veldig godt mottatt, og er et eksempel på en suksesshistorie som bør deles for å inspirere andre som ønsker å leve miljøvennlig.

ELBIL-LADING FRA A TIL Å

På HUB-en finner du også en mengde andre prosjekter, både i planleggingsfasen og som allerede er gjennomført. Målet med HUB-en er at innovative miljøer skal lære av hverandre og dele av sine erfaringer. Mange borettslag og sameier vil etablere elbillading. Da vil de ha god nytte av veilederen vi har laget i samarbeid med Elbil-foreningen. Her får du oppskriften: Hvordan gå frem fra vedtaket er fattet i borettslagsstyret til ferdige ladestasjoner er montert på parkeringsplassene? Arbeidet kan være både tidkrevende og koste mye. Da er det greit å kunne lære av noen som har vært gjennom dette før, og som kan fortelle hvordan du for eksempel søker om økonomisk støtte

BEDRE BOLIV

Klimamålene i Norge og verden er tydelige, men vanskelige å oppnå. Vi må redusere utslipp og klimaavtrykket på jorden. Boliger utgjør 70% av alle kvadratmeter bygg i Norge. Private bygninger bruker nesten 40 prosent av

all energi i verden. Derfor er det ingen tvil om at eksisterende bygninger må rustes opp for å få klimautslippene ned. Da må vi begynne med alle oss som bor i disse boligene, og her har de som sitter i styrene i borettslag og sameier et ekstra ansvar.

Vi i NBBL ønsker at du skal få et bedre boliv, og at boligen din skal være en sikker og god investering. Derfor har vi sammen med boligbyggelagene i Norge utviklet et verktøy som gir en mer bærekraftig utvikling av borettslag og sameier. Verktøyet er knyttet til FNs bærekraftsmål, tiltak for mennesker, miljøet og økonomien.

Bærekraftstrategien skal:

- Bidra til et bedre boliv slik at dere som bor i borettslaget skal oppleve økt trygghet og trivsel.
- Redusere borettslagets negative miljøpåvirkning, og bli bedre tilpasset endrede klimatiske forhold.
- Redusere driftskostnader eller øke verdien på den enkeltes bolig.

NYTTIGE VERKTØY FOR DEG

Den gode nyheten er at folk i stadig større grad er motivert for å gjøre en innsats for miljøet. I en undersøkelse NBBL har laget svarer 60 prosent av beboerne at de er villige til å betale mer i månedlige utgifter for å få til miljøvennlige tiltak. En slik investering gir ofte lavere kostnader på lang sikt, eksempelvis til strøm.

Borettslag og sameier forvaltes i all hovedsak av frivillige styremedlemmer som bruker sin fritid på oppgaver for fellesskapet. Da fortjener de et godt redskap som NBBLs bærekraftstrategi, slik at arbeidet går lettere og virkelig skaper resultater.

For noen år siden var bærekraft ofte noe man dro frem i festtaler. I dag er bærekraft kjernen i god forvaltning av boligen din, og det som må gjennomføres all god forretningsdrift.

www.nbbl.no/bblhub

Nytt fra Cultura Bank

Cultura Bank finansierer bærekraftige investeringer i borettslag

✍ KJELL FREDRIK LØVOLD, BANKSJEF, DAGLIG LEDER

Borettslag er en velprøvd organisasjonsform for boligfelleskap. Hva borettslagene gjør for forbedret bærekraft har stor samfunnsmessig betydning. Cultura Sparebank, som er etablert for å bidra til forbedret bærekraft i finansnæringen, vil gjerne finansiere fellesgjeld i borettslag når borettslagene gjør tiltak til beste for miljøet og sosiale fellesskap. Redusert energiforbruk og redusert CO₂-avtrykk er viktig. Perspektivet bør imidlertid utvides til også å omfatte grønn mobilitet, vannforbruk, arealbruk, avfallshåndtering, sirkulærøkonomi og økologi. Vi registrerer med stor interesse at dette er perspektiver som fremheves av OBOS, NBBL og andre. Et slikt bredt bærekraftsperspektiv har kjennetegnet Cultura Sparebank helt siden banken ble stiftet i 1997.

Borettslag som vil følge opp dette er mer enn velkomne til å ta kontakt med Cultura Sparebank for å undersøke mulighetene for finansiering. Kanskje kan vi etablere et samarbeid som vil være et bidrag både til mer bærekraftige boliger og en mer bærekraftig finansnæring.

Nytt ansikt i kredittavdelingen

Tor-Fabian Seljesæter-Aaserud er ansatt som medarbeider i kredittavdelingen, der han hovedsakelig vil arbeide med næringslån. Tor-Fabian kommer fra Oslo og har studert samfunnsøkonomi ved NTNU. Han har tidligere erfaring fra Nordea risk management og Nordea Business Banking. I fritiden er han aktiv med fotball, tennis, langrenn, løping og fjellturer.

Gi julegaven videre på CulturaFlokk

Vi har tilrettelagt på CulturaFlokk for at du kan lage din egen julegaveinnsamling eller bursdagsinnsamling. Dermed kan gavene du får gå videre til din favorittorganisasjon. Vi har i første omgang tilrettelagt for gaveinnsamling til de organisasjonene som Cultura Bank har et støttekontosamarbeid med, men flere er velkomne.

Hvorfor skal du velge CulturaFlokk istedenfor en innsamling på Facebook? Kanskje er du ikke på Facebook, eller kanskje de som har lyst til å gi deg en gave ikke på Facebook, de heller. Dessuten liker du godt at vi ikke gir data om dere videre til tredjeparter. På CulturaFlokk kan du også skrive mer, både om deg selv og om hvorfor dette er organisasjonen du ønsker at skal få din gave. Da blir det mer personlig for de som skal gi deg gave, for organisasjonen som mottar gaven og for deg.

culturflokk.no

Nytt fra CulturaFlokk

Sirkulær Design – fiunique arkitektur

Sivilarkitekt Jan Aase og hans team fra fiuni school of architecture + design har grepet fatt i et av de store områdene som krever innsats for at vi som samfunn kan gjøre det grønne skiftet over til en økonomi hvor en større del av ressursene blir gjenvunnet og går inn i ny produksjon. De søker støtte til utgivelse av sin bok om sirkulær design gjennom et folkefinansieringsprosjekt på CulturaFlokk.

Boken er delt inn i ti kapitler:

fiunique arkitektur

- designes iht. vugge til vugge-kriteria i helhet og detalj
- er visuelt lesbar og fysisk forståelig
- kan like lett monteres, demonteres og monteres
- optimaliserer produksjon og logistikk
- integrerer og harmoniserer alle relevante fag
- maksimerer energi-effektivitet
- eliminerer avfall
- er revolusjonært nyskapende
- søker etisk og estetisk høyverdighet
- er nødvendig for en bærekraftig fremtid

Innledende og avsluttende kapitler setter temaet inn i global sammenheng – med referanser til henholdsvis biomimicry (å lære av prosesser i naturen) og

Fiunique tårnbygg – 13 etasjer. I tillegg til å kunne demonteres og monteres / gjenbrukes ved anledning, viser data-simulering en kort, effektiv og avfallsfri byggeprosess – ca. 30 dager på ferdig fundament.

etikk/estetikk som ramme om kapitler som informerer og diskuterer bærekraftig byggekunst i nytt perspektiv.

Ettersom alle forholder seg til arkitektur på forskjellig vis, og fordi stadig flere blir oppmerksom på arkitekturs

klimapåvirkning, bør boken ha allmenn interesse.

Hovedbudskapet i boken er at vi trenger en ny holdning og tankegang for planlegging av generelt byggeri – nemlig å designe for fremtidig gjenbruk av alle byggkomponenter – ved demontering og remontering.

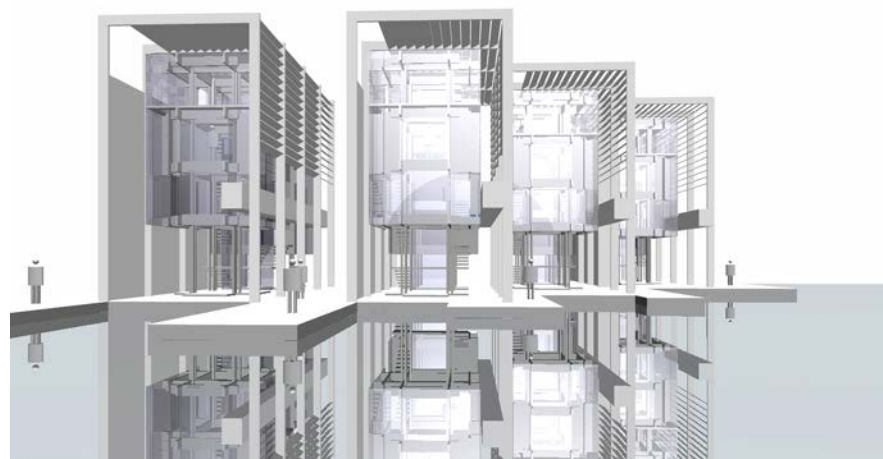
I disse dager rives (knuses) byggverk i stort omfang – gjerne bygg av god teknisk standard og med gjenbrukspotensial ved transformasjon. Betydelig produksjonsenergi og materialressurser går tapt ved riving. Noe kan gjenvinnes – med ytterligere bruk av energi.

Byggebransjen er største leverandør til avfallsdeponier.

Byggeplasser premieres ved å redusere avfall. Samtidig er det ferdige bygg også avfall – ikke i øyeblikket, men om noen tiår. Dersom bygget var designet for gjenbruk, ville det kunne demonteres og brukes påny. Dette betyr bevaring av materielle verdier og sparing av energi.

fiunique design viser hvordan og hvorfor det er mulig å designe for 100% gjenbruk.

Publisering av fiunique tanker i bokform vil kunne bli den første grunnstein i nytt byggverk av bærekraftig teori og praksis.

fiuni school of architecture + design

Etablert 2003 – for å drive undervisning, forskning og utvikling innen Vugge til Vugge-teori og -praksis.

fiuni.org

Du kan støtte prosjektet på CulturaFlokk – fnd.uz/fiunique

Oversikt over det første området som skal forvandles til markedshage. Foto: Eirik Andresen

Brekkestø Hage

✎ ELIN EFTEVAAG

Med hjelp fra folkefinansiering på CulturaFlokk vil Elin Eftevaag forvandle et vasstrukket jorde som har ligget brakk til en bugnende markedshage med økologiske grønnsaker til lokalmiljøet.

BAKGRUNN

På et vakkert jorde ved Brekkestø på Justøya i Lillesand Kommune er jeg i ferd med å etablere markedshage. Jordet har ligget brakk i 25–30 år. En gang gikk kuer og beitet her, og på 50-tallet ble her også dyrket grønnsaker. Jordet var i ferd med å gro igjen.

Kulturlandskapene forteller så mye om tidligere tiders slit og nøysomhet og kamp for tilværelsen; vi mister

noe verdifullt om disse forsvinner. Det oppleves på mange måter respektløst å la det gro til, som om alt de tidligere måtte slite for ikke betyr noe i dagens forbrukersamfunn.

Men med sånt et vassjukt jorde var det ikke mulig å drive konvensjonelt landbruk. Fantes det noen alternative måter å drive det på?

Jeg gikk med et savn etter lokalproduerte, økologisk dyrkede grønnsaker. I tillegg så jeg dette jordet som grodde igjen. Hva om jeg selv gjorde noe med dette? Ville det være mulig å dyrke noe der som det var så vått? Og ville det være mulig å kunne leve av det?

JEG OPPDAGET KONSEPTET MARKEDSHAGE

En markedshage eller «market garden» er et prinsipp som handler om å dyrke med minimalt med maskinelt utstyr.

Menneskekraft brukt på en smart måte og salg av grønnsaker direkte til kunden står sentralt. Egne, smarte, innovative redskaper er utviklet for å fremme effektiv dyrking og drift.

Jeg skjønte at dette konseptet var midt i blinken for meg og gikk i gang med å studere det. I tillegg tok jeg utdanning i permakulturdesign.

HVA ER PERMAKULTUR?

Permakultur er bærekraft i praksis hvor målet er å skape lokale, stabile og produktive systemer i balanse med naturen. Permakultur er både en metode, en bevegelse og en filosofi.

HVA?

Jeg ønsker altså å bruke alternative, innovative metoder, som ikke krever maskinelt utstyr og å dyrke et mangfold av økologiske grønnsaker i samspill

med naturen. I tillegg går jeg sammen med grunneier om å fikse grøfter og drenering.

Jordet jeg har fått leie er på 19 mål. Det er mye å gå i gang med, men jeg starter med ca. tre mål og utvider etterhvert. Med en krattknuser har jeg slått meterhøye tistler og brennesler, etablert et felt med 9 rader og skal til å etablere et felt til med ca. 30 rader. Radene er 20 meter lange og 75 cm brede, som er standard mål og passer til redskapene som er utviklet for formålet. I 2021 satser jeg på å dyrke ca. 30 ulike typer grønnsaker. Etterhvert, når jeg blir en mer erfaren markedshagebonde, vil jeg øke arealet og produksjonen. Det handler om å dyrke smartere, ikke større.

Når man dyrker økologisk, søker man hele tiden å forbedre jordhelsen. Dette gjøres ved å samplante, grønngjødsla, bruke fangvekster og plante et stort mangfold av ulike vekster og arter, bruke tang, kompost mm. Dermed skapes det et utrolig aktivt mikroorganisk liv, og dette gir masse næring til grønnsakene.

Konkret hva jeg planlegger å få på plass for sesongen 2021:

I tillegg til å etablere ytterligere 30 rader, ønsker jeg å få på plass et drivhus. Drivhuset vil jeg bruke til oppal av planter og til å dyrke mer varmekrevende vekster, som tomater, agurk, chili og paprika. I tillegg til drivhuset ønsker jeg å få på plass 50 høner.

Elin i arbeid på åkeren. Til neste år skal det bugne av grønnsaker både her og på det nye feltet. Foto: Eirik Andresen

Å dyrke så mye som mulig på et lite areal krever stor tankekraft, innovative løsninger og midler til å gjennomføre disse. Så langt har jeg kun brukt av egne midler. Med crowdfundingkampanjen på CulturaFlokk håper jeg på hjelp til et nødvendig løft for å kunne dekke mest mulig av etterspørselen. Jeg har allerede to flotte restauranter og en kafé som ønsker å kjøpe alt jeg kan produsere.

HVEM JEG ER?

Kanskje du allerede har sett filmen som ligger på CulturaFlokk – fnd.uz/markedshage? Hvis ikke, ta en titt. Der vil du bli litt kjent med meg, hva jeg står for og mine verdier. Som du skjønner er jeg opptatt av økologi, sunn og ren mat, dyrking og å ta vare på naturen, klimaet og miljøet.

Min yrkeskarriere spenner vidt, fra salgskonsulent, regiondirektør i NHO Reiseliv, til barnehagearbeider, jeg har drevet bed & breakfast i Sør-Frankrike og jobbet på helsefarm i Portugal. Har også vært hotelldirektør på Vestlandet. Jeg har en bachelor i ledelse fra BI og en master i innovasjon og næringsutvikling fra Høyskolen i Lillehammer. I tillegg er jeg yogalærer og internasjonalt sertifisert permakulturdesigner og holder nå på med grunnkurs innen Holistic Management, helhetlig regenerativ landsbruksforvaltning. 🌱

Hilsen Elin

[@brekkestohage](https://facebook.com/brekkesthage)
@brekkestohage

Du kan støtte prosjektet på
CulturaFlokk –
fnd.uz/markedshage

Det ferdige feltet med det nye som skal etableres i bakgrunnen. Foto: Elin Eftevaag

Nytt fra CulturaFlokk

Prosjektet Siyabonga

✍️ BORGNY OG SVEIN BERGLUND 📷 CATHERINE

Malawi er ett av verdens fattigste land. Borgny og Svein Berglund har i flere år sammen med familie og venner støttet en familie i Sør-Malawi med mat i trange tider og med skolegang for de to døtrene (nå 15 og 17 år) til alenemoren Catherine.

I 2018 fikk Catherine også hjelp til å starte en liten kafé for bedre å kunne livnære seg og familien. Cultura Gavefond støttet med det siste som skulle til for å få i gang den lille, enkle kaféen, som Catherine døpte «Siyabonga», som betyr «takkk».

Men så kom koronapandemien også til Malawi, og livssituasjonen i dette fattige landet ble enda verre enn den hadde vært. Siyabonga måtte stenges – som alt ellers. Årets avling av mais ble mager, og folk sultet. I august døde Catherines bestefar av underernæring.

Da kaféen måtte stenge på grunn av koronapandemien, mistet alenemoren Catherine i Malawi en viktig del av livsgrunnlaget. Nå trenger hun hjelp til livsopphold til seg og sin store familie i

en vanskelig periode, og til å få kaféen i gang igjen.

Vi sender kr 1 500 månedlig for livsopphold til familien. Mange munner skal mettes. Skikken i Malawi – som i mange afrikanske land – er at all mat skal deles mellom de som hører sammen. Her vil

”

***Det heiter ikkje eg no lenger –
men Vi***

Haldis Moren Vesaas

det si ca. 40 mennesker, som danner Catherines storfamilie i den lille landsbyen de bor i. Noe dyrker de selv (mais og litt grønnsaker), men mye må kjøpes, slik som ris og tilskudd av mais.

Situasjonen for Catherine og hennes storfamilie ser ikke lovende ut. Allikevel, noen lyspunkter er det. Det ser nå ut til at kaféen kan åpnes igjen med et tilskudd for å dekke bl.a. lagring av eiendeler og leie fra koronastengningen i mars og ut dette året.

I tillegg betales skoleavgiften for den

Catherines to døtre, Takwonda (17) t.v. og Ayanda (15)

yngste piken, som har en lang reise til den videregående internatskolen. Avgiften utgjør kr 9 000 årlig for undervisning, kost og bolig på skolen.

For fem år siden fikk Catherine en smarttelefon av oss. Gjennom den holder vi kontakten med henne via mail, av og til kan hun sende oss bilder. Kamerafunksjonen er nå dessverre ute av drift.

Borgny og Svein vet ikke hvor lenge de kan holde denne familien oppe. De har derfor nå laget et CulturaFlokk-prosjekt, og håper at andre også kan tenke seg å bidra med et beløp, stort eller lite. Alle monner drar.

Catherine utenfor Siyabonga kafé

Du kan støtte
prosjektet på
CulturaFlokk –
fnd.uz/siyabonga

Bilistenes makt

✍ ARNE ØGAARD

Boken *Et land på fire hjul* er en god dokumentasjon på hvor kortsiktig vi mennesker ofte tenker.

Før bilens ankomst var gatene for folk og hester. Der lekte barn og der møttes man. De første bilene måtte presse seg fram, og det endte ofte galt i en tid hvor det hverken var promillelovgivning eller spesielle krav til bilførerene.

Ulrik Eriksen

Et land på fire hjul. Hvordan bilen erobret Norge

Res publica 2020

ISBN: 9788282260923

Men det var de rikeste og mektigste som eide bilene, og de presset fram sine interesser. Etter hvert som byene vokste, flyttet mange ut til omkringliggende områder, men arbeidsplassene forble i byene. Det innebar at mange måtte forflytte seg langt hver dag. Det ble bygget trikker og lokaljernbaner for å avhjelpe dette, men etter hvert viste det seg at disse ikke var lønnsomme rent samfunnsøkonomisk, og skinnene ble revet opp igjen. Trikkene forsinket dessuten bilene, som nå mange anså som det moderne og effektive fremkomstmiddelet. Men etter hvert som vi nærmer oss nåtiden, vet vi

at bilantallet vokste slik at det korket seg til i byene, i tillegg til at miljøet ble ødelagt av støy og forurensning av eksos og svevestøv. Motstanden mot privatbilismen i byene vokste lenge før man ble bevisst faren for global oppvarming. Etter hvert ble det nødvendig å gjenoppbygge trikk og baner, og nå ble det bilene som hindret fremkomsten for kollektivtrafikken.

Denne boken tar for seg utviklingen i flere av de største norske byene, og er kanskje mest en bok for de som er over gjennomsnittet interessert i bilisme og trafikkutvikling. Men den gir et godt innblikk i hvilke holdninger og krefter som har formet vårt samfunn. 🟢

Resirkulert hjemmeinnredning – bærekraftig og unikt

Vi har alltid likt å eksperimentere med gjenbruk og hjemmeinnredning. Vi gir nytt liv til møbler, gjenstander og rom.

I vår egen leilighet har vi for eksempel laget hyller av et gammelt bord kjøpt på finn.no, malt et skap og brukt et gammelt gulv som hodegjerdet til sengen. Noen ganger er det nok å bruke litt maling og tid – og en gammel vase eller lampe får nytt liv. Vi elsker å lage interiører som er unike, forskjellig fra alle andres, der vi blander gammelt og nytt.

Vi startet med vår egen leilighet, med brukt kjøkken fra finn.no og gjenbruksfliser – det ble flott. Pyntegjenstander fant vi på gjenbruksstasjonen. På soveværelset brukte vi et gammelt gulv, som vi satte opp på veggen, det ga varme til hele interiøret.

Vi gjør alt selv, legger fliser, installerer kjøkken, maler vegger og møbler og dekorere. Etter å ha gjort dette i noen år bare for oss selv, har vi også hjulpet til med noen få andre interiører. Vi kan for eksempel hjelpe med å dekorere en leilighet før salg. Vi tar individuelle oppdrag i Osloområdet, og målet vårt er å bruke så mange resirkulerte ting som mulig.

Hilsen Alicja og Vasile

Instagram: [koselig_home_studio](#)

Alicja og Vasile kan kontaktes på e-post

vasile.alicja@gmail.com

Steinerskoler og mangfold i arkitekturen

✎ ESPEN THARALDSEN

Steinerskolene er kjent for sin kunstneriske tilnærming til undervisningen.

Sine egne bygg ser den som en støtte for denne undervisningen. Slik som *strukturene* i naturfagene og de bevegede formene i håndverksundervisningen engasjerer og stimulerer elevene til en mer helhetlig læringsprosess, fordi effekten av dem samvirker*, slik kan man også se for seg selve bygget konstruert med klare strukturer og bevegede former. Høydepunkter oppnås når de to – vi kan for enkelthets skyld kalle dem det rette og det krumme – virker sammen. Da økes stimulansen fra omgivelsene.

Det er en ubegrunnet myte at steinerskolearkitekturen bare skal bestå av skrå vinkler. Formspråket er jo ideelt sett en krystallisering av nettopp alle fagene, og det er derfor naturlig å arbeide med et alfabet hvor også alle bokstaverne er med, ikke bare de som er skjeve.

Det er dette mangfoldet som er så karakteristisk for steinerskolebygg, hvor man enn møter dem i verden. I tillegg finner man gjerne i hver skole formmotiver som virker samlende og typisk for nettopp denne ene skolen, og det er alltid blitt tatt hensyn til stedet skolen er på. En steinerskole i Tyskland er noe annet enn en steinerskole i Norge.

STEINERSKOLE I KINA

Mot denne bakgrunnen fikk jeg spørsmål om å prosjektere en skole i Kina.

En dobbeltsporet tolvårig skole med barnehage og lærerseminar for i alt 1000 elever, ved byen Dongguan, nær Hong Kong.

Forholdene i Kina er spesielle, så det ble et prosjekt med en enkel idé, en langstrakt skolelandsby som bukter seg gjennom jungelen. Men det enkle utgangspunktet ender likevel opp i et visst mangfold, fordi konseptet hele tiden får spille på sine egne motsetninger og polariteter.

Først deles skolen inn i et rytmisk

**) Et fenomen kalt transfereffekt i nyere pedagogisk forskning*

*Fra småklassenes uteområde. Til venstre skimtes tresløyden som åpner seg mot skoleplassen – men som også gir skygge og ly for regnet. I bakgrunnen de runde paviljongene for 1 klasse. Bak-erst – Silent Hall- festsalen. Alt omkranset av jungel.
Foto: MIR.*

forløp, der det avlange uteområdet mellom bygningene – en slags gate som strekker seg i hele skolens lengde – trekker seg sammen og vider seg ut i en rad av stadig nye plassdannelser. Noen plasser med klar og geometrisk struktur, andre med en friere, organisk form, noen belagt med steinmaterialer, noen med lekeapparater og hagekarakter, noen overdekket og nesten skjult og noen helt åpne, offisielle plasser med rom for mer enn 1000 mennesker. Klasseromsfasadene inn mot plassene er også med på leken, de varierer i høyde fra fire til én etasje, samtidig som hele anlegget stiger opp gjennom dalen og foretar en dreierende bevegelse. Det starter ved inngangen, som tilfeldigvis, på grunn av topografien, er orientert rett nord-syd, slik offisielle kinesiske bygg helst er orienterte, og så ender det, også på grunn av landskapets form, med festsalen orientert rett øst-vest innerst i dalen.

ET HUS SOM BESKYTTER

Slike himmelretninger er her uten symbolikk, men de bidrar til variasjoner i fortellingen. Og det er denne fortellingen det handler om, en fortelling som også inneholder luft, regn og skygge. For store partier av skolens uteområde ligger under husene og under utkragede balkonger, slik at det beskyttes mot monsunregnet og gis skygge mot solen når gradestokken går mot 40. Samtidig

*Skolelandsbyen bukker seg gjennom jungelen, tilpasset landskapets form.
Foto: Espen Tharaldsen*

bidrar skolens mange takterrasser også til mer tempererte forhold. På varme dager er luften her oppe på taket så mye mer i bevegelse, og med skygge fra pasjonsfruktbaldekinner er det perfekt å ha friminutt og utetime her.

Gjennom dette anlegget som har høye og lave hus, som stiger gjennom dalen mens det langsomt svinger, som lukker seg i små plasser for så å åpne seg igjen, som både har harde og grusete flater og grønne planter, renner en liten bekk. Først sildrer den

langsomt mens den lager sine buer, så plasker den utfor i stryk, før den vider seg ut igjen så den kan vasses i, for etterpå igjen å bli smal og rask. Slik blir også vannet med på å binde det hele sammen.

MANGFOLDIG SKOLEDAG

Skolehverdagen for barna fremstår så rik og mangfoldig fordi den bærer i seg denne sammensmeltingen av naturfag og korsang avløst av friminutter med venner, og så på nytt tilbake under lærernes vinger til engelsktime eller håndarbeid.

Det er denne helheten av kjente størrelser som hver for seg er lette å beskrive, og som i seg selv ikke er så merkelige – men som når de kommer sammen gjør et slikt skoleliv så vibrende og unikt.

Alt dette er det som har inspirert til å søke en lignende tilnærming i bygningsuttrykket simpelthen ved at de enkelte historiene som utgjør skolens liv, læreplan og forutsetninger på stedet, er stokket rundt, blitt lekt med og gjort om til bygninger og plasser.

Slik kan det komme mangfold ut fra ganske enkle ting. Selv om denne leken også lett kan utarte til kaos hvis ikke hvert element stemmes opp og settes i balanse. For det er det å få alle delene inn i rytme og i balanse som er utfordringen i kunsten.

Kanskje er det framtidige steinerskoleelever og deres foreldre som beundrer modellen av skolen. Foto: Espen Tharaldsen

Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar

Paul Raskin

✍ PROFESSOR OVE JAKOBSEN, SENTER FOR ØKOLOGISK ØKONOMI OG ETIKK, NORD UNIVERSITET

THE GREAT TRANSITION

Raskin påpeker i flere av sine publiseringer at det moderne samfunnet står overfor en dyp strukturell krise. Det gjelder særlig ideen om uendelig vekst på en klode som ikke vokser, politisk fragmentering i et verdenssamfunn preget av gjensidig avhengighet og økende avstand mellom de privilegerte og de som står utenfor. I følge Raskin fører kapitalismen til at mennesker blir utnyttet, at makt konsentreres på stadig færre hender og til rovdrift på naturen. Han advarer mot at løsninger på utfordringene innenfor et kapitalistisk system bare vil føre oss dypere inn i krisen. Der- som målet er å gi næring til en kultur preget av ikke-vold, toleranse, respekt, og demokrati, drar business-as-usual i feil retning.

Raskin finner historisk belegg for å hevde at dyptgripende strukturelle endringer som regel blir utløst av økende global turbulens og usikkerhet. Etablerte strukturer er motstandsdyktige opp til et punkt der de er i stand til å absorbere svingninger og forstyrrelser. Når uroen overskrider en kritisk terskel, inntreffer store endringer, som etter en periode med ustabilitet og uorden ender opp i en ny stabil struktur.

Det Raskin omtaler som *The Great Transition* blir utløst av et mangfold av globale folkebevegelser, som er forankret i et felles verdigrunnlag. Det som binder dem sammen er prioriteringen av verdier, som blant annet uttrykkes i artikkel 28 i Menneskerettighetserklæringen av 1948: «Alle har rett til en sosial og internasjonal orden, der rettighetene og frihetene som er angitt i denne erklæringen, fullt ut kan realiseres» og i målene i The Earth Charter.

Konsumerisme, individualisme og dominans over naturen – dagens

dominerende verdier – blir erstattet av livskvalitet, solidaritet og økologisk ansvarlighet. At «livskvalitet» bør være grunnlaget for utviklingen er ifølge Raskin selvsinnlysende for stadig flere mennesker. Den andre verdien, «solidaritet», uttrykker opplevelsen av fellesskap med mennesker som bor på fjerne steder og med kommende generasjoner. «Økologisk ansvarlighet» bygger på en dyp ærbødighet for naturen. Bærekraftig utvikling forutsetter innsikt i at menneskene er integrerte deler i de globale økosystemene, og at vi er medansvarlige for å opprettholde livskraften i naturen.

KUNNSKAP, VISJON OG HANDLING

På samme måte som psykologene skiller mellom menneskets kognitive (tanke), affektive (følelser) og konative (handling) sider hevder Raskin at samfunnsendring stiller krav til kunnskap, visjoner og handling. De tre dimensjonene gjelder både individuelt og kollektivt.

KUNNSKAP: Raskin argumenterer for at det er nødvendig å utvikle kunnskap om hvordan økonomi, samfunn og natur henger sammen i gjensidig avhengige interaksjoner. Integrerte nettverk basert på mangfold gir kraft til å gjennomføre endringsprosessene. En global systemanalyse har også normative konsekvenser fordi kunnskapen påvirker menneskenes verdier, perspektiver og intensjoner. Ved å studere verden forandrer vi den. Ved å forandre verden utdyper vi vår forståelse for de globale sammenhengene.

VISJONER: Visjoner om fremtiden er viktig for å vise retning i transformasjonen. Visjoner gir ingen garanti for en bedre fremtid, men de fungerer som kompass som viser vei gjennom tett tåke av usikkerhet. I denne sammen-

”

Unity and diversity are both essential and complementary

Paul Raskin

hengen er etablering av felles verdier, prinsipper og handlingsplaner av stor betydning. Arbeidet med visjoner må være en åpen prosess der alle blir invitert til å delta og bidra. Motivasjonen for å være aktivt med øker når en blir oppmerksom på de mulighetene som åpner seg.

HANDLING: Samspillet mellom organisasjoner, forskere og media er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig betingelse for å skape endring. En global folkebevegelse, på tvers av kulturer, klasser og geografi, forutsetter at menneskeheten som helhet blir bevisst sitt skjebnefellesskap. Et slikt mangfold legger grunn-

Litteratur

Paul Raskin (2016): *Journey to Earthland – The Great Transition to Planetary Civilization*, Tellus Institute

Paul Raskin (2006): *The Great Transition Today – A Report from the Future*, GTI Paper Series

Paul Raskin (2006): *World Lines – Pathways, Pivots, and the Global Future*, GTI Paper Series

laget for kreativitet og handlekraft. I prosessen med å virkeliggjøre visjonen om globale løsninger, som omfatter hele spekteret av utfordringer og muligheter, er dette viktige forutsetninger.

EARTHLAND

Den visjonen Raskin formulerer gjennom beskrivelsen av *Earthland* bygger på idealer som likestilling, toleranse og rettssikkerhet. Idealene i *Earthland* er uttrykt gjennom mottoet «en verden, mange steder». Det globale samfunnet er et nettverk av regioner med ulike karakter og størrelse. Det globale samfunnet har ansvaret for å sikre universelle rettigheter, biosfærens integritet, rettferdig bruk av felles ressurser, og for gjennomføringen av kulturelle og økonomiske bestrebelser som ikke kan delegeres til regioner.

Globalt medborgerskap og regional pluralisme er gjensidig avhengige av hverandre, mangfold stimulerer som nevnt kreativitet, og felles rammer gir stabilitet. Regionenes muligheter til å utvikle egne kultur- og naturavhengige samfunnsformer er bare begrenset av deres forpliktelser til å respektere felles ansvarsområder og prinsipper. Løsningene kan være vesentlig forskjellige mellom relativt homogene, små, fleksible regioner og store regioner, som kjennetegnes av komplekse styringsstrukturer.

Felles for alle regionene er økt vekt på ikke-økonomiske verdier. Jakten på penger viker for økt fokus på å legge til rette for aktualisering av individuelt og kollektivt potensial. Ved å stimulere utvikling av ferdigheter, relasjoner, kulturelle og sosiale aktiviteter blir livskvalitet viktigere enn materiell velstand. Kortere arbeidsdager, et resultat av produktivitetsøkninger, kombinert med en dramatisk reduksjon av sløsing, åpner for en livsstil som kombinerer moderat levestandard med økt livskvalitet. Raskin nevner også at en dramatisk reduksjon i de globale kostnadene til militæret representerer et viktig bidrag i arbeidet med å utrydde fattigdom. I fremtidssamfunnet *Earthland* er det kortere avstand mellom bosted og arbeidsplass, mange har hjemmekontor basert på avansert telekommunikasjon. I tillegg er det eksponentiell økning i folk som går, sykler og bruker offentlige transportformer. Avanserte kollektiv-

”

Economies are a means for attaining social and environmental ends, not an end in themselves

Paul Raskin

løsninger bidrar til å knytte regioner sammen på måter som fremmer dialog og samarbeid.

AGORIA, ECODEMIA OG ARCADIA

Raskin tegner et bilde av et post-kapitalistisk globalt samfunn preget av variasjon. Han beskriver tre typer samfunn, *Agoria*, *Ecodemia* og *Arcadia*. I noen regioner vil en moderert form for markedsøkonomi ha en fremtredende posisjon (*Agoria*), andre preges av mer vekt på løsninger der staten har sterkere innflytelse (*Ecodemia*). Den tredje kategorien kjennetegnes av desentraliserte samarbeidende nettverk bestående av mindre bedrifter eid av de ansatte.

Agoria: Disse regionene har mange likhetstrekk med moderne kapitalistiske demokratier når det gjelder forbrukermønstre, livsstil og institusjoner. Men sammenlignet med selv de mest fremragende eksemplene på sosialdemokratiske modeller er forskjellene store når det gjelder sosial likestilling, miljøansvar og demokratisk engasjement. Støttet av en rekke strenge lover og reguleringer prioriterer bedriftene sosiale mål, bærekraftig teknologi og moderat materialforbruk.

Ecodemia: Her finner vi regioner som er inspirert av en demokratisk form for sosialisme der bedriftene blir eid av arbeiderne eller samfunnet. Næringslivet er organisert gjennom samarbeidende nettverk. Private investorer er erstattet av demokratiske investeringsprosesser. Offentlig kontrollerte regionale og samfunnsmessige investeringsbanker sikrer at alle prosjekter som settes ut i livet tilfredsstiller sosiale og miljømessige kriterier, i tillegg til tradisjonelle økonomiske kriterier.

Arcadia: I forhold til de andre regionene er samfunnet i *Arcadia* forankret i et levende nærdemokrati. Livsstilen kjennetegnes av materiell nøysomhet, og økonomien bygger på håndverk-

stradisjoner og ærefrykt for naturen. Selv om lokale løsninger står sentralt er menneskene nært knyttet til en kosmopolitisk kultur gjennom avansert kommunikasjon. *Arcadia* prioriterer innovasjon innenfor blant annet økologisk landbruk, miljøvennlig energi, kommunikasjon og nye kunstformer.

AVSLUTNING

Paul Raskins fremtidsbilder er eksempler på utopiforskning der hensikten er å utvikle bilder av fremtidssamfunn, som på den ene siden er svært forskjellig fra dagens samfunn og på den andre siden er forankret i dagens virkelighet. I stedet for å utvikle prognoser om hvordan fremtiden kommer til å bli, eller utvikle scenarier som viser ulike alternative utviklingsbaner, viser Raskin til et visjonært fremtidssamfunn, *Earthland*, preget av stor variasjon. *Agoria* er regioner som utvikler løsninger på utfordringene ved å gjøre til dels dyptgripende endringer i dagens liberale markedsøkonomiske system. *Ecodemia* er regioner som med utgangspunkt i en sosialistisk samfunnsmodell utvikler radikale løsninger, som sikrer økt demokratisk deltakelse. *Arcadia* representerer den mest dyptgripende endring fra dagens samfunn. *Arcadia* gjør tilpasninger ut fra en klassisk anarkistisk samfunnsmodell. Regionene har en rekke fellestrekk med det vi i dag forstår med økolandsbyer. ◆

Biografi

Paul Raskin (1942) studerte fysikk og filosofi ved Columbia University og University of California, Berkley. I 1973 ble han leder for et tverrfaglig senter ved University of New York. I 1976 var han med på å etablere Tellus Institute. Raskin var sentral i etableringen av Stockholm Environment Institute i 1989, Global Scenario Group (GSG) i 1995, og Great Transition Initiative (GTI) i 2003. Raskin har vært hovedforfatter på en rekke internasjonale rapporter, blant andre; FNs Global Environment Outlook og The Earth Charter.

Kan vi vokse oss ut av miljøproblemene?

✍ ARNE ØGAARD

Det finnes de som mener at vekst er det eneste som kan hjelpe oss framover, og det finnes de som mener at veksten må reversers. Per Espen Stoknes prøver å finne en mellom-vei.

Løsningen ligger i sunn vekst, som oppstår når veksten er både grønn og sosialt rettferdig. Men hva er det egentlig som skal vokse, er det det materielle forbruket eller er det pengemengden? Finnes det en passende og en ikke passende vekst? Bak vekstbegrepet skjuler det seg mange ulike oppfatninger. Stoknes stiller spørsmål om vi kan øke resursproduktiviteten, det vil si verdien som er skapt av økonomiske aktiviteter,

”
Stoknes er optimist, han tror innovasjoner kan hjelpe oss fremover. Boken har mange eksempler på mennesker og bedrifter med gode prosjekter hvor det spares både energi og resirkuleres ressurser.

samtidig som vi senker det økologiske fotavtrykket. Med formler og modeller viser Stoknes hvordan vi kan regne på både dette og den sosiale utjevningen.

Stoknes er optimist, han tror innovasjoner kan hjelpe oss fremover. Boken har mange eksempler på mennesker og bedrifter med gode prosjekter hvor det spares både energi og resirkuleres ressurser. Den grundigste fremstillingen gir han av et prosjekt hvor han selv var med, og hvor målet var å isolere hydrogen fra naturgass. Her gir han også innblikk i hvor problematisk gjennomføringen viste seg å være i praksis. Omtalen av de andre prosjektene er ofte for kort og rosenrød. Det gjøres mange viktige miljøtiltak i norsk næringsliv, men de fleste har også utfordringer. Jeg kunne derfor ønsket meg en litt grundigere presentasjon av færre prosjekter. Nå må vi lesere selv undersøke mer om hvordan det er med energiforbruk, råvareforbruk og eventuelle forurensninger.

Stoknes er ikke naiv. Han kjenner godt til grønnvasking og tilsvarende skitne knep. Han er innom vesentlige motforestillinger, men vil likevel være optimist. Spesielt når det gjelder solenergi kan leserne få inntrykk av at vi

lever i en verden med konstant solskinn.

Det står mye interessant og tankevekkende i denne boken, som historien om «Solar sisters». Det gis eksempler på bedrifter som ikke kun er opptatt av avkastning til investorene, men som arbeider etter prinsippet med den tredoble bunnlinje, med people, planet, profit. Han gir gode råd om hvordan bedrifter kan utvikles, hvordan vi selv kan bidra så det monner, og hvordan myndighetene kan arbeide. I temmelig rask fart føres vi gjennom en rekke ulike emner. Det er mange spennende eksempler, og det er ikke tvil om at mange anstrenger seg for å arbeide i en mer bærekraftig retning. Likevel sitter jeg igjen med et spørsmål om hvor mye dette egentlig betyr for helheten, og om vi ikke trenger en mer dyptgripende endring av det økonomiske systemet. Vi kan også trenge å øke bevisstheten om hvordan vi kan få et bedre liv med et lavere forbruk av energi og materielle ressurser. Den globale ulikheten er lite omtalt i boken, og det er kanskje vår største utfordring. Stoknes er opptatt av at dagens mennesker forventer vekst. I den grad den kan tilfredsstilles ved hans definisjon av sunn vekst er det jo bra, men det spørres om ikke det viktigste vil være indre vekst, vekst av evnene til å takle dagens store utfordringer.

Per Espen Stoknes
Grønn vekst
En sunn økonomi for det 21. århundre
Tiden Norsk Forlag 2020
ISBN: 9788210057694

Et hus for engasjement

✍ ARNE ØGAARD

Kvinnens hverdag er i liten grad beskrevet av historikerne, men opp fra arkivene har Iselin Theien hentet fram livet til kvinnene på Simensbråten i Oslo.

Industriarbeiderens boforhold på Oslos østkant var rundt år 1900 hverken romslige eller hygieniske. For mange ble det et stort fremskritt da de fikk bygge egne hus i utkanten av byen, hus hvor det også var plass til en liten hageflekk. Simensbråten, som ligger like øst for Ekebergsletta, ble et slikt boligområde. Mennene arbeidet på fabrikkene, men i perioder var det mangel på jobber, og det var en av grunnene til at det ble ansett som fordelaktig at kvinnene arbeidet i hjemmene. I en tid uten barnehager og elektriske kjøkkenhjelpemidler var det en omfattende jobb å ta seg av oppgavene i huset. I arbeiderfamiliene var det vanlig at kvinnene holdt styr på økonomien, mens det i de borgerlige familiene var mannen som styrte med pengene, og kvinnene var mer avhengige av hans velvilje.

Men kvinnene på Simensbråten hadde ikke nok med sitt eget, de hadde sett seg ut en tomt i Fiolveien hvor de ønsket å bygge et forsamlingshus. Først fikk de bygget et ganske enkelt

”

I en tid uten barnehager og elektriske kjøkkenhjelpemidler var det en omfattende jobb å ta seg av oppgavene i huset.

bygg, men etter hvert ble dette et stort og godt hus med forsamlingsrom, kjøkken og en vaktmesterleilighet. De finansierte prosjektet med utlodninger, men måtte også ta opp lån. Men når huset først sto der, kunne det leies ut til selskaper og en rekke ulike grupper og dermed skape inntekter.

Her møttes også initiativtakerne i Simensbråten kvinneforening til kurs og foredrag, men også til fest og moro. Kvinnene ville lære mer om matlaging, hagedyrking og helse. Forfatteren Ingeborg Refling Hagen arbeidet i det lokale samvirkelaget og bidro med litterære innspill til både voksne og barn. De dro også på utflukter både for å oppleve og for å lære, men kanskje viktigst for mange av kvinnene var å få maten ferdig servert uten å måtte tenke på oppvasken.

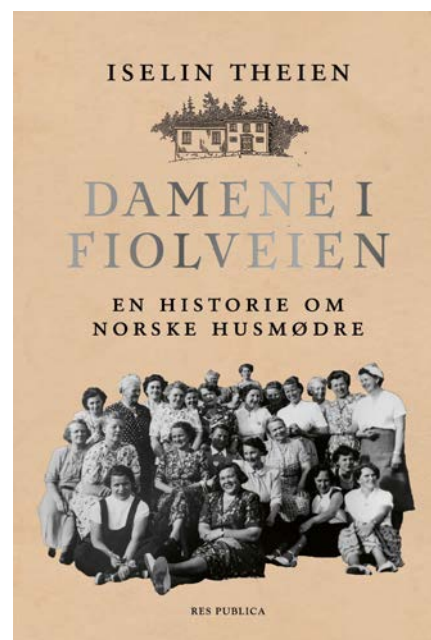
Kvinnene holdt også utlodninger til inntekt for veldedige formål. Vi får følge dem gjennom 2. verdenskrig og videre helt fram til 2001, og får dermed innsikt i hvordan kvinnes livssituasjon endres etter hvert som flere kommer ut i arbeid. På 60-tallet førte velstandssøking med TV i stua og egen bil til at

oppslutningen om fellesskapet sank, men senere kom det nye kvinner til med nye initiativ.

Jeg leser denne boken først og fremst som en historie om kvinners fellesskap og engasjement, og om betydningen av å ha et lokalt hvor alle kan komme og delta. Boken er skrevet i et varmt og levende språk, og den er både underholdende og gir viktig innsikt. Den bygger primært på kvinneforeningens protokoller, som fremdeles dufter av parfyme, men Iselin Theien har også funnet andre relevante kilder.

Iselin Theien
Damene i Fiolveien, en historie om norske husmødre
Res Publica 2020
ISBN: 9788282260916

Kan sorg, raseri og kjærlighet redde miljøet?

✍ ARNE ØGAARD

Vi mennesker breier oss ut over jorda og fortrenger og forurensner vårt eget livsgrunnlag, men hva skal til for at vi kan bevege oss i en mer bærekraftig retning?

Artikkelsamlingen *Det går til helvete. Eller?* gir ikke entydige svar på dette kompliserte spørsmålet, men er et forsøk på å starte en kollektiv samtale om hvordan vi kan tenke nytt om oss selv i en tid hvor vi trenger å tenke bredere. Å tenke bredt er viktig, men det kan også bli overfladisk hvis vi ikke samtidig er i stand til å gå i dybden.

Thor Due fra Natur og Ungdom åpner boken med et levende bilde av hvilke følelser og ideer som rører seg i en ung aktivist. Filosof Arne Johan Vetlesen beskriver hvordan han ble liggende søvnløs ved savnet av uglenes tuting. Han gir uttrykk for en sorg, og sorg er et viktig begrep i denne boken, som ønsker å beskrive følelser knyttet til naturtap og miljøødeleggelser. Det slår meg at vi kanskje snakker for lite om følelser, og at vi derfor kan oppfatte begrepene noe ulikt. For meg er sorg en følelse av at bånd blir brutt når noe blir borte, det kan være et menneske eller et naturområde hvor jeg har hatt en sterk tilknytning.

”

Når jeg ser på de unge, er det ikke først og fremst sorg eller frykt som driver dem til å demonstrere, men mer engasjement og en følelse av å kunne være med på noe viktig. Kanskje bærer de på en uro for fremtiden, men følelsen av urettferdighet er også sterk i denne aldersgruppen.

Når jeg ser på de unge, er det ikke først og fremst sorg eller frykt som driver dem til å demonstrere, men mer engasjement og en følelse av å kunne være med på noe viktig. Kanskje bærer de på en uro for fremtiden, men følelsen av urettferdighet er også sterk i denne aldersgruppen. Hvor urettferdig er det ikke at vi voksne skal bruke opp viktige ressurser og ødelegge naturen uten å ordne opp etter oss?

Knut Ivar Bjørlykhaug skriver om sitt eget indre mørke, som nær førte til selvmord. Veien til lysere dager gikk via bøkene til Arne Næss og engasjement i miljøbevegelsen. Rose-Mari Bank skil-

drer hvordan selv små naturopplevelser kan være til hjelp i en svært krevende sykdomsperiode.

NORMALEN I ENDRING

Et viktig poeng hos Vetlesen er hvordan normalitetsbegrepet endrer seg gjennom generasjonene. Hva som er godt fiske, en fin skog eller villmark, vil oppleves forskjellig av våre besteforeldre, oss selv og våre barnebarn. Selv på ganske få år kan mye endres. Et spørsmål er om det i det hele tatt er relevant å bruke ordet villmark? Selv opplever jeg det som ganske vilt når jeg kommer opp i deler av den norske fjellheimen. Der finnes fortsatt store områder hvor det er små spor etter menneskelig aktivitet. Inne på Finnskogen har jeg møtt ugle og andre fugler, som ikke var der i min barndom. Bjørn og ulv rusler ganske nær, slik at seterdrift og sauehold ikke lenger er mulig. Jeg vil ikke kalle det villmark, men mye er langt villere enn i min barndom.

Knut Ivar Bjørlykhaug og Arne Johan Vetlesen (red)
Det går til helvete. Eller?
Dinamo Forlag 2020
ISBN: 9788280713353

Foto: © Thor Due

Gunn-Britt Retter skriver klart og informativt om hvordan samene, og spesielt reindriften, lider dobbelt på grunn av klimaforandringene. På den ene siden kan isdannelse gjøre det vanskelig for reinen å finne mat, og på den andre siden krever «det grønne skiftet» plass til vindmøller og kobbergruver, som fortrenger og forstyrrer reinen. Hun skriver også om samenes tradisjon med ikke å ta ut mer fra naturen enn en trenger og å dele når det er nødvendig. Dette bevisste forholdet til omgang med naturen savnes i helt Asbjørn Johannessens artikkel om skog. Han beskriver tragiske eksempler på avskoging og siterer eldre norske forfattere, som beskriver skogens verdi. Men han går ikke inn på verdien av å bygge trehus, fremstille papir og mye annet vi kan lage av trevirke. Det interessante spørsmålet er hvordan vi kan bruke skogen og samtidig øke naturmangfoldet og de gode opplevelsene for oss som ferdes der. I en bok om følelser savner jeg takknemlighet for alt naturen kan gi oss mennesker. Selv jakt kan utføres med respekt for dyrene og med bevissthet om nødvendige bestandsreguleringer. Takknemlighet og respekt er viktige elementer i kjærlighet.

POLITIKERNE ELLER OSS

Anders Petersen beskriver en gruppe

”

Anders Petersen beskriver en gruppe nordmenn med høy kunnskap om klimaendringer, men hvor dette i liten grad innvirket på deres handlinger.

pe nordmenn med høy kunnskap om klimaendringer, men hvor dette i liten grad innvirket på deres handlinger. Det er ganske vanlig i Norge å hevde at politikerne må løse de store problemene, og at det enkelte mennesket ikke har noe ansvar. Men forholdet mellom politikeres og individers handlinger diskuteres flere steder i boken og ender som oftest med et både og. Petersen understreker også viktigheten av at vi trenger nye forestillinger om hva som er det gode liv.

Boken har også artikler om håp og om friluftsliv. Begge har mange referanser, men er noe springende. Artikkelen om naturen som rettighetssubjekt gir derimot klar innsikt i en vanskelig problematikk og har eksempler fra aktuelle rettssaker.

Bokens undertittel er *Om kjærlighet, sorg og raseri i natur- og klimakrisens tid*. Det står mye om sorg og mindre om

kjærlighet. Men i den grad kjærlighet innebærer aktiv interesse for alt i naturen, kan det etter min erfaring være en kraftkilde. Raseri er jeg mer usikker på. Til en viss grad kan energien skape bevegelse, men raseri kan også gjøre en blind og forårsake resultater som er motsatt av hva vi egentlig ønsker. Et viktig spørsmål er derfor hva som skal til for å styrke den engasjerte viljen, hvor våkne tanker og varme følelser styrer våre liv? Vi må vite mer om hva det er i vårt samfunn som svekker sammenhengen mellom tanke og gjennomføringskraft. For å trenge inn i slike spørsmål trengs en dypere innsikt i menneskesinnet enn denne boken gir. Det trengs også en større innsikt i den usynlige delen av virkeligheten for å forstå mer av enheten mellom menneske og natur. En slik innsikt hadde en del av naturfolkene som lovprises i denne boken, men boken tar ikke opp spørsmålet om hvordan vi kan tilegne oss en tilsvarende innsikt på en moderne måte. 🍀

Markedets makt over boligen

✍ ARNE ØGAARD

Alle trenger et sted å bo, men både når det gjelder salg og leie, er vi overlatt til markedets makt. Prisene presses opp der mange vil bo. I husleieloven kan vi lese: «Det kan ikke avtales en leie som er urimelig i forhold til det som vanligvis oppnås på avtaletidspunktet ved ny utleie av liknende husrom på liknende avtalevilkår». Men hvis først noen begynner å heve prisene, blir det dette som gjelder for liknende husrom. Andre kan heve et steg videre, og dermed er det ikke noe begrensning for hvor høyt disse prisene kan stige hvis etterspørselen er tilstrekkelig stor. Jeg studerte i Stavanger på midten av 70-tallet samtidig som oljearbeiderne strømmet til byen. Husleie for både hybler og boliger skjøt i været. Jeg stilte spørsmål om hvordan en huseier raskt kunne øke månedsleia med en eller flere tusenlapper, men fikk som svar at markedet bestemte. Det er dette som kalles et fritt marked. De som kan presse prisene opp, anses for gode forretningsfolk. De som kan betale, får være glade for at de i det hele tatt får et sted å bo. Det er ingen som spør om hva som er en riktig pris, og ingen myndighet som griper kontrollerende inn.

Dette er blitt tydelig i år gjennom Instagram-aksjonen «min drittleilighet», som har fått mye oppmerksomhet. Mange har lagt ut bilder av små ukomfortable leiligheter med muggskader og en urimelig høy husleie. Det å presse folk for penger regnes som kriminelt. Det å presse folk på boligmarkedet regnes derimot som helt normalt.

En god bolig til en fornuftig pris burde være en rettighet, men når det å bo blir overlatt til andres grådighet, er det noe fundamentalt galt i samfun-

net. Det virker også urimelig at unge i etableringsfasen må ut med skyhøye leier for trange leiligheter, mens vi eldre kan bo komfortabelt og rimelig i hus som er så godt som nedbetalt.

De høye leieprisene gjør at mange unge har funnet det mest fordelaktig å bo i kollektiv. Fem studenter kan presse seg inn i en mindre leilighet, og hvis hver betaler seks tusen, blir det totalt 30 000 i måneden. De konkurrerer dermed ut familien som kunne trengt leiligheten, og bidrar samtidig til ytterligere prisstigning.

Stadig økende leiepriser gjør det attraktivt å eie flere hus, og dermed skyter også husprisene i været. En husspekulant kan dermed tjene dobbelt, både på stigende leie og på økt boligverdi. Politikerne har igjen begynt å snakke om at noe må gjøres med disse uheldige forholdene, men de våger ikke å røre det «hellige» markedet. Et enkelt grep kunne være flere offentlige utleieleiligheter med en pris som står i forhold til boligens reelle utgifter. Det kunne bidra til å korrigere forestillingen om hva som er en riktig pris. En pris som også kan være sammenligningsgrunnlag i husleieloven. Dermed ville det være mulig å anmelde alle som tar en grådig overpris. En annen mulighet vil være at all utleie måtte skje gjennom en offentlig instans, som fastsatte en fornuftig leie og sørget for ordnede forhold. Dette ville selvsagt medføre noe byråkrati og en begrensning av individets frihet. Men kanskje er det ikke på det økonomiske området vi trenger frihet, snarere bør vi spørre oss om hva som skal til for at vi mennesker skal frigjøres fra fristelsen til å utnytte hverandre økonomisk. ▲

Cultura sparebanks kapitaleiere

✍ KJELL FREDRIK LØVOLD, BANKSJEF, DAGLIG LEDER I CULTURA BANK

Cultura er en sparebank og som sådan til enhver tid avhengig av å ha tilstrekkelig egenkapital til å understøtte driften. Pr. 30.6.2020 var kr 98,8 millioner av bankens totale egenkapital på kr 126,2 millioner direkte eiet av eksterne kapitaleiere. Kr 84,2 millioner eies av egenkapitalbeviserne. Det er et særsyn blant norske sparebanker at så stor del av egenkapitalen eies av egenkapitalbeviserne. Det er også veldig spesielt at egenkapitalbevisene er fordelt på et meget stort antall eiere. Omkring 150 personer og institusjoner har en eierandel pålydende kr 100 000,- eller mer. Dette gir Cultura Sparebank et preg av spredt og folkelig eierskap, noe som samsvarer godt med bankens verdigrunnlag. De som er interessert i Culturas eksistens og virksomhet kan deles i flere grupper. Det dreier seg om kundene, ansatte, tillitsvalgte og ikke minst egenkapitalbeviserne. De er gjennom sitt eierskap med på å bære den økonomiske risikoen som følger med bankvirksomheten. Som motytelse har de en berettiget forventning om et visst årlig utbytte når bankens økonomiske resultater gir grunnlag for det. Når bankens virksomhet vokser og utvikler seg, vil det bli behov for å hente inn mer egenkapital gjennom utstedelse og salg av nye egenkapitalbevis. I tiden mellom slike emisjoner vil banken gjerne stimulere til omsetning av egenkapitalbevis. De er fritt omsettelige og kan overdras fra selger til kjøper for den pris disse blir enige om.

Banken ønsker å vise egenkapitalbeviserne større oppmerksomhet med mer løpende informasjon spesielt rettet mot dem. Til dette formålet har banken inngått avtale om benyttelse av nettportalen OwnersRoom. Her vil det bli lagt ut stadig oppdatert relevant informasjon rettet mot eksisterende og potensielle eiere av egenkapitalbevis. Egenkapitalbevisiere som har registrert epostadresse i banken, vil motta en epost med påloggingsinformasjon. Vi håper at våre kapitaleiere,

som er så viktige for bankens vekst og utvikling, vil logge seg på OwnersRoom og oppleve dette som et fremskritt i kommunikasjonen med banken. Dette gjelder uavhengig av om eierandelen er stor eller liten. Vi ber om at de egenkapitalbeviserne som ikke har oppgitt epostadresse til banken, eller er usikre på om det er gjort, tar kontakt slik at vi kan komme i gang med en forbedret informasjonsvirksomhet fra bankens side.

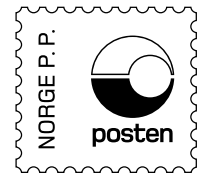
Vil du bli medeier i Cultura Bank?

Omsetning av egenkapitalbevis foregår også mellom emisjonene. Bankens egenkapitalbevis er fritt omsettelige, og salg kan gjennomføres direkte mellom partene, eller med bistand fra verdipapirforetak. Da antall kjøpere og selgere til enhver tid er begrenset, må det påregnes at omsetningen kan ta noe tid.

Vi har inngått avtale med Norne Securities om at de kan yte bistand til gjennomføring av kjøp og salg av bankens egenkapitalbevis. Norne er et verdipapirforetak eiet av frittstående sparebanker. Hvis du ønsker å kjøpe eller selge egenkapitalbevis kan du henvende deg til Norne:

- Telefon: 55 55 91 30
- E-post: egenkapitalbevis@norne.no

RETURADRESSE
Cultura Bank
Postboks 6800 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo

Bli boliglånskunde i Cultura Bank!

Cultura Bank vokser og kan ta imot flere boliglånskunder.

Selv om Cultura Banks primære formål er å finansiere bedrifter og organisasjoner som arbeider med samfunnsnyttige og miljøvennlige prosjekter, er boliglånene en viktig pilar for bankens økonomi og stabilitet.

Vi finansierer alle typer boliger og gir renterabatt for miljøvennlige boliger.

Ta kontakt med oss hvis du skal kjøpe bolig eller er interessert i å flytte over boliglånet ditt fra annen bank.

www.cultura.no/lan

